UITVOERINGSPROGRAMMA 2021-2026

BIJ DE AGENDA VOOR HET WADDENGEBIED 2050

Koersen naar een veilig, vitaal en veerkrachtig Waddengebied in 2050

d.d. 2 december 2021

CONCEPT 1.0

Disclaimer

In december 2020 heeft het Bestuurlijk Overleg Waddengebied (BO Waddengebied) de Agenda voor het Waddengebied 2050 vastgesteld, na advies van het Omgevingsberaad Waddengebied In het voorliggende Uitvoeringsprogramma hebben de partijen in het Waddengebied nu gezamenlijk een vertaling gemaakt van de Agenda en het separate Doelendocument in initiatieven voor de periode 2021-2026.

Het Uitvoeringsprogramma is opgesteld door het Regieteam Uitvoeringsprogramma. Hierin werken de Waddenprovincies, het Rijk, de vastewalgemeenten, de eilandgemeenten, de waterschappen, de Coalitie Wadden Natuurlijk, de Waddenvereniging, de samenwerkende havens, de visserijorganisaties, de landbouworganisaties, Rijkswaterstaat, het Omgevingsberaad en de Beheerautoriteit Waddenzee samen aan een toekomstbestendige koers voor het Waddengebied.

Dit concept 1.0 van het Uitvoeringsprogramma (UP) is de eerste volledige 100% versie. Op 29 november 2021 wordt deze versie voorgelegd aan het Omgevingsberaad ter advisering aan het Bestuurlijk Overleg Wadden op 8 december 2021. De inzet is dat het BO Waddengebied eind 2021 het voorlopig Uitvoeringsprogramma 1.0 kan vaststellen. Daarmee gaan de partijen verder in gesprek met de achterbannen. In de zomer van 2022 wordt het eerste Uitvoeringsprogramma definitief vastgesteld.

Inhoudsopgave

1 Inleiding 3

1.1. Agenda voor het Waddengebied 2050 3

1.2. Uitvoeringsprogramma als stap naar uitvoering 3

1.3. Aan de basis: ruimtelijke vertrekpunten en leidende principes 3

1.4. De reikwijdte en scope van het Uitvoeringsprogramma 5

1.5. Het Uitvoeringsprogramma in de Waddengovernance 5

1.6. Verbinden met andere initiatieven 5

1.7. Separaat Doelendocument 6

1.8. Leeswijzer 6

2 Deelprogramma's en veranderdoelen 7

2.1. Via (hoofd)doelen en deelprogramma's naar UP-initiatieven 7

2.2. Natuur van Wereldklasse 7

2.3. Landschap en cultureel erfgoed 7

2.4. Bereikbaarheid 7

2.5. Klimaatverandering 7

2.6. Energietransitie 8

2.7. Leefbaar Waddengebied 8

2.8. Recreatie en Toerisme 8

2.9. Havens 8

2.10. Landbouw 8

2.11. Visserij 9

2.12. Overige activiteiten 9

3 Programma-initiatieven in 2021-2026 10

3.1. Natuur van Wereldklasse 10

3.2. Landschap en cultureel erfgoed 11

3.3. Bereikbaarheid 12

3.4. Klimaatverandering 12

3.5. Energietransitie 13

3.6. Leefbaar Waddengebied 14

3.7. Recreatie en toerisme 15

3.8. Havens 16

3.9. Landbouw 17

3.10. Visserij 17

3.11. Overige activiteiten 18

4. De UP-initiatieven uitgewerkt 20

5 Kennis als basis 46

5.1. Kennis in de agenda 46

5.2. Kennisregisseur 46

5.3. Uitwerking Kennisagenda 46

5.5 Hier gaan we mee aan de slag 47

6 Monitoring en voortgang 48

6.1. Drie niveaus van monitoring 48

6.2. Monitoring doelen 48

6.3. Monitoring voortgang initiatieven 48

6.4. Monitoring leidende principes voor handelen 49

6.5. Impactanalyse 49

6.6. Initiatieven 50

7 De organisatie 51

7.1. Sturing op basis van coördinatie 51

7.2. Klein flexibel programmabureau 51

7.3. Het Regieteam 51

7.4. Accounthouders 52

7.5. Aansluiten bij de governance van het Waddengebied 52

7.6. Opdrachtgeverschap 52

8 Communicatie 53

8.1. Communicatie door programma en partijen 53

8.2. Communicatieaanpak 53

8.3. Initiatieven 54

9 Financiering 55

9.1. De UP-initiatieven 55

9.2. Programmabureau 55

9.3. Regieteamleden en accounthouders 55

9.4. Programmakosten 55

9.5. Bronnen voor investeringen in het Waddengebied 55

10 Planning 57

11 Tot slot 58

Samenvattend: de UP-initiatieven 2021-2026 59

Verklarende woordenlijst 62

1 Inleiding

1.1. Agenda voor het Waddengebied 2050

In 2009 is de Waddenzee aangewezen als Werelderfgoed. Daarmee veranderde de kijk op de Waddenzee. De benoeming gaf gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de instandhouding van de Waddenzee en bood tegelijk inspiratie om de kwaliteiten van het Waddengebied veilig, vitaal en veerkrachtig te benutten.

De afgelopen jaren is hard gewerkt om vanuit die verantwoordelijkheid en inspiratie een gezamenlijke koers vast te stellen in de Agenda voor het Waddengebied 2050 (december 2020). Deze agenda bundelt bestaande ambities, doelen en strategieën van Rijk en regio, bevat ook aanscherpingen en benoemt de belangrijkste opgaven en dilemma's. De Agenda vormt het vertrekpunt voor beleid en beheer van het Waddengebied en voor de gesprekken over de realisatie en financiering.

Het Rijk, de Waddenprovincies, vastewal- en eilandgemeenten, waterschappen, natuurorganisaties, visserij, havens, recreatiesector en landbouw hebben de Agenda voor het Waddengebied 2050 (kortweg Agenda) opgesteld. De landbouworganisaties, de gemeente Noardeast-Fryslân en de Waddenvereniging hebben de Agenda uiteindelijk niet ondertekend.

1.2. Uitvoeringsprogramma als stap naar uitvoering

Met het Uitvoeringsprogramma (UP) werken de gezamenlijke partijen in het Waddengebied aan de uitvoering van de Agenda. Het Uitvoeringsprogramma is in 2021 opgesteld door het Regieteam Uitvoeringsprogramma. Het geeft de uitwerking van de Agenda voor de periode 2021-2026. De insteek is meteen aan de slag te gaan met haalbare, behapbare acties en verder in gesprek te gaan over de zaken die lastiger lijken. Ook de landbouworganisaties en de Waddenvereniging hebben aan het UP meegewerkt.

1.3. Aan de basis: ruimtelijke vertrekpunten en leidende principes

Bij de uitvoering van de Agenda gelden de ruimtelijke vertrekpunten en leidende principes uit de Agenda. De leidende principes geven richting aan het handelen en de samenwerking in het Waddengebied ("zo doen we dat hier"). De ruimtelijke vertrekpunten bieden een handreiking om toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen goed in te passen in het Waddengebied.

Ruimtelijke vertrekpunten

- Zet in op één samenhangend internationaal Waddengebied met het landschap als drager.
- Respecteer de natuurlijk dynamiek van de Waddenzee en geef ruimte om die dynamiek teversterken waar dat kan.
- Koester de unieke kwaliteiten van de eilanden.
- Respecteer open ruimte, rust en duisternis van de Waddenzee. Cluster grote economische opgaven enenergieopgaven.
- Zet in op versterking van de verschillende (ruimtelijke) identiteiten in het Waddengebied.
- Benader de kusten van het Waddengebied als robuustezones en als onderdeel van één samenhangende kuststrook.
- Neem bij ontwikkelingen de bestaande kwaliteiten als vertrekpunt.

Leidende principes voor handelen

1. **Ruimte voor bewoners**: we betrekken inwoners vroegtijdig bij ontwikkelingen in het gebied. We geven inwoners ruimte voor eigen initiatieven enondersteunen die waar mogelijk en nodig.

2. **Natuurlijke ontwikkeling Waddenzee**: bij ingrepen of handelingen gaan we uit van een duurzame bescherming en zo natuurlijk mogelijke ontwikkelingvan de Waddenzee.

3. **Ecologie en economie versterken elkaar**: we investeren in robuuste en veerkrachtige natuur. In eerste instantie voor de natuur zelf, maar ook om ruimte te houden voor economische ontwikkeling. Economie en ecologie versterken elkaar en dragen samen bij aan een vitaal en veerkrachtig Waddengebied. Nieuwsgierigheid en begrip voor elkaars belangen vormen onze drijvende kracht omtot oplossingen te komen.

4. **Regionaal en internationaal verbonden**: bij het zoeken naar oplossingen en kansen letten we altijdop de samenhang binnen het Waddengebied, de samenhang met de Noordzee en het IJsselmeer, binnen de trilaterale Waddenzee en op internationaal niveau.

5. **Oplossingen zijn altijd integraal**: we benaderen opgaven in het gebied integraal. Opgaven en programma's voor waterveiligheid, energie, klimaat,leefbaarheid, landbouw, beleving van het Werelderfgoed en natuurherstel en -ontwikkeling koppelen we aan elkaar en pakken we aan met integrale gebiedsontwikkeling.

6. **Werelderfgoed als verantwoordelijkheid en inspiratiebron**: we zijn samen verantwoordelijk voorde instandhouding van het Werelderfgoed en we benutten de Werelderfgoedstatus en de kwaliteitenvan het gebied als inspiratiebron voor maatschappelijk ondernemen. We blijven het Werelderfgoed goed beschermen met de bestaandeinstrumenten: de status leidt niet tot extra regelgeving.

7. **Rekening houden met specifieke omstandigheden**: bij beleidsvoorbereiding door het Rijk en de Waddenprovincies wordt rekening gehouden met despecifieke situatie van de Waddeneilanden en vastewalgemeenten.

8. **Adaptief werken in een dynamische omgeving**: we volgen een adaptieve werkwijze: we kiezen een aanpak die we kunnen aanpassen als omstandigheden veranderen. Adaptief werken vraagt om intensief samenwerken: vroegtijdig met elkaar in gesprek gaan over vergunningsaanvragen en activiteiten, samen oplossingen zoeken, ruimte geven voor pilots en experimenten, monitoren, samen evalueren en samen het beleid durven aanpassen.

9. **We zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het behoud van de kernwaarden van het Waddengebied**: daarbinnen heeft iedere partij een eigen verantwoordelijkheid. We zorgen ervoor dat beleid en beheer van de afzonderlijke partijen samen eenduidig en consistent zijn en met betrokkenheid van de omgeving tot stand komen.

1.4. De reikwijdte en scope van het Uitvoeringsprogramma

Het Uitvoeringsprogramma richt zich - overeenkomstig de Agenda - op het Waddengebied: de Waddenzee, inclusief de Eems-Dollard, de Waddeneilanden, de Noordzeekustzone boven de eilanden en de vaste wal langs de Waddenzeekust van de provincies Noord-Holland, Fryslân en Groningen. Afhankelijk van de opgave strekt de beleidsmatige invloedssfeer van het Uitvoeringsprogramma zich meer of minder ver uit.

De Agenda geeft twee gemeenschappelijke hoofddoelen voor het Waddengebied:

- De hoofddoelstelling voor de Waddenzee is 'duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap'.
- Het hoofddoel voor het Waddengebied is dat het in 2050 veilig, vitaal en veerkrachtig is. Veilig doordat we tijdig anticiperen op de gevolgen van klimaatverandering en zeespiegelstijging. Vitaal doordat wonen, werken, onderwijs en zorg mogelijk blijven, op de eilanden en langs de kust, en doordat economische sectoren excelleren in de context van het Werelderfgoed Waddenzee. Veerkrachtig doordat robuuste natuur en het landschap van wereldklasse de effecten van klimaatverandering, duurzaam gebruik en nieuwe ontwikkelingen kunnen opvangen.

Het Uitvoeringsprogramma is de logische vervolgstap in de samenwerking tussen alle Waddenpartijen en beslaat de volle breedte van de Agenda. Dit eerste Uitvoeringsprogramma betreft de planperiode 2021-2026. Het borduurt voort op de hoofddoelen en de strategieën van de Agenda. Het is een levend document dat we periodiek tegen het licht houden en waar nodig bijsturen. De partijen werken zo stapsgewijs toe naar de doelen voor de langere termijn, inspelend op nieuwe ontwikkelingen.

Het Uitvoeringsprogramma geeft de initiatieven voor elf thema's die aansluiten bij de Agenda (zie hoofdstuk 2, 3 en 4). Ook bundelt het Uitvoeringsprogramma initiatieven voor monitoring, onderzoek, financiën en communicatie.

1.5. Het Uitvoeringsprogramma in de Waddengovernance

Met dit Uitvoeringsprogramma houden de organisaties die actief zijn in de Waddenzee en het Waddengebied hun eigen formele verantwoordelijkheid voor het beheer en het uitvoeren van initiatieven. De nadruk van het Uitvoeringsprogramma ligt op bundeling van krachten, afstemming en een gezamenlijke koers. Het Regieteam vervult daarbij een coördinerende en initiërende rol.

De organisaties en instanties die betrokken zijn bij het Uitvoeringsprogramma, binden zichzelf. Ook verbinden ze het Uitvoeringsprogramma waar dat handig is met andere vormen van sturing in de Waddenzee of in het Waddengebied.

Na vaststelling van het Uitvoeringsprogramma door het Bestuurlijk Overleg Waddengebied (BO Waddengebied), bespreken de betrokken partijen periodiek de voortgang van de uitvoering. Partijen kunnen elkaar aanspreken op de overeengekomen koers.

Voor het Uitvoeringsprogramma vindt geen aparte inspraakprocedure plaats, omdat in het programma veelal bestaande initiatieven staan die soms al lopen en deels een eigen inspraakprocedures kennen. Wel vinden informatiebijeenkomsten over het UP plaats voor de achterbannen van de betrokken partijen. Alle partijen spannen zich in om draagvlak te creëren onder de betrokkenen bij de Agenda en bij de bewoners, ondernemers en bezoekers in het gebied.

1.6. Verbinden met andere initiatieven

Het Uitvoeringsprogramma leidt niet tot 'dubbele' acties. Bij de uitwerking van de doelen en initiatieven is verbinding gelegd met lopende programma's en initiatieven in het Waddengebied. Wat al via andere initiatieven de goede kant op gaat, moet vooral doorgaan. De Agenda en het Uitvoeringsprogramma zijn bedoeld om krachten te bundelen, bijvoorbeeld met deze bestaande programma's en initiatieven (niet volledig):

- Programmatische aanpak Grote Wateren (PAGW)
- Programma naar een Rijke Waddenzee (PRW)
- Kennisprogramma Zeespiegelstijging
- Klimaatakkoord
- Nationaal Programma Regionale Energie strategieën
- Programma Infrastructuur Duurzame Industrie
- Programma Energie Hoofdstructuur
- Ontwerp Programma Noordzee
- Investeringskader Waddengebied (IKW)
- Klimaatakkoord
- Nationale programma Regionale Energie strategieën
- Deltaprogramma
- Pact van Marrum
- Integraal beheerplan Waddenzee
- Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw, Noordelijke kleischil
- Initiatieven van de Waddenacademie
- Provinciale programma's en gebiedsprocessen

Bij het opstellen van het Uitvoeringsprogramma is bekeken of - gezien de doelen en strategieën van de Agenda en de verdere concretisering van de doelen - aanvullende initiatieven nodig zijn om de doelen van de Agenda te bereiken.

1.7. Separaat Doelendocument

Als voorbereiding op dit Uitvoeringsprogramma zijn de hoofddoelen en strategieën van de Agenda verder geconcretiseerd in zgn. 'veranderdoelen' en SMART-doelen voor de periode 2021-2026. Over een belangrijk deel van deze concretere doelen hebben de partijen overeenstemming bereikt. Over een deel gaan de partijen verder met elkaar in gesprek.

Deze concrete uitwerking van de doelen staat in een separaat Doelendocument. Het Uitvoeringsprogramma zelf bevat de initiatieven die nodig zijn om deze doelen te realiseren en benoemt ook de onderwerpen waar partijen de komende tijd verder met elkaar het gesprek over voeren.

Disclaimer Doelendocument september 2021

De omzetting van de doelen in concrete maatregelen en acties voor alle individuele partijen en de consequenties daarvan zijn op dit moment nog niet volledig in beeld. Het Doelendocument beschrijft de ambitie die de partijen wensen te bereiken, maar nog niet de manier waarop. Dat komt nog. We benadrukken daarom dat de betrokken partijen op dit moment niet aanspreekbaar zijn op hun - eventueel ook financiële - inzet om de doelen daadwerkelijk te bereiken.

1.8. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 staat hoe de initiatieven uit dit Uitvoeringsprogramma tot stand zijn gekomen. Ook geeft dit hoofdstuk de veranderdoelen voor elf deelprogramma's die aansluiten aan bij de thematische opgaven uit de Agenda.

Hoofdstuk 3 geeft per deelprogramma een overzicht van de initiatieven en de onderwerpen waarover de partijen in deze programmaperiode verder in gesprek gaan.

Hoofdstuk 4 geeft een nadere toelichting op de initiatieven: wie is verantwoordelijk, wat is de gewenste voortgang en planning en welke inzet van partijen is nodig om de initiatieven uit te voeren?

In hoofdstuk 5 tot en met 7 staan overkoepelende onderwerpen centraal: kennisontwikkeling, monitoring en evaluatie en communicatie. De hoofdstukken 8 en 9 gaan in op de organisatie en de financiering van het Uitvoeringsprogramma 2021-2026. Hoofdstuk 10 geeft (in een later stadium) de planning van de initiatieven. Hoofdstuk 11 tenslotte vat samen, en gaat over het borgen van de Agenda en het Uitvoeringsprogramma. Ook is in dit hoofdstuk een lijst met gebruikte afkortingen te vinden.

2 Deelprogramma's en veranderdoelen

2.1. Via (hoofd)doelen en deelprogramma's naar UP-initiatieven

In de Agenda staan de hoofddoelen en de strategieën voor de Waddenzee en Waddengebied. Het Doelendocument geeft een uitwerking van deze hoofddoelen en strategieën in zogenaamde 'veranderdoelen' voor de periode tot 2026. Daarbij is een indeling gemaakt in elf deelprogramma's die samenhangen met de thema's uit de Agenda.

Het schema aan het eind van dit hoofdstuk laat zien hoe de doelenconcretisering tot stand is gekomen.

Hieronder staan de veranderdoelen per deelprogramma. Het separate Doelendocument geeft een uitgebreidere beschrijving van deze doelen.

2.2. Natuur van Wereldklasse

Het deelprogramma Natuur van Wereldklasse richt zich op het realiseren van een rijke Waddenzee waarin het voedselweb en de belangrijke functies van de Waddenzee voor de flyway en swimway zich kunnen herstellen. Ook biobouwers en vis- en vogelpopulaties kunnen zich herstellen. Daarbij werken we vanuit zes veranderdoelen:

1. De natuurlijke dynamiek vergroten.
2. De omstandigheden voor biobouwers en andere onderwaterhabitats verbeteren.
3. De ecologische samenhang in het Waddengebied verbeteren.
4. Slimmer omgaan met sediment en de impact van andere menselijke ingrepen in het systeem verminderen.
5. De kennis over het Waddenecosysteem vergroten.
6. De internationale samenhang versterken.

2.3. Landschap en cultureel erfgoed

De inzet van het deelprogramma Landschap en cultureel erfgoed is de kernkwaliteiten van het Waddenlandschap te behouden en verstevigen. Daarbij werken we vanuit vier veranderdoelen:

1. Het landschap in het Waddengebied gerichter behouden en versterken.
2. De zichtbaarheid en robuustheid van historische verbindingen, landschappelijke kwaliteiten en cultureel erfgoed gerichter vergroten.
3. Waarden als openheid, duisternis, stilte en rust effectiever beschermen.
4. De maritieme archeologie beter beschermen en het maritiem erfgoed benutten.

2.4. Bereikbaarheid

Het deelprogramma Bereikbaarheid richt zich op het duurzaam bereikbaar houden en maken van Waddengebied. Daarbij werken we vanuit vier veranderdoelen:

1. Bereikbaarheid garanderen.
2. Mobiliteit verduurzamen.
3. Vaargeulonderhoud optimaliseren.
4. Nieuwe mobiliteitsoplossingen voor de lange termijn ontwikkelen: emissieloos, impactarm en adaptief.

2.5. Klimaatverandering

Het deelprogramma Klimaat is gericht op het verminderen van de effecten van klimaatverandering op het Waddengebied. Daarbij werken we vanuit vijf veranderdoelen:

1. De effecten van klimaatverandering op het Waddengebied beter in beeld brengen.
2. De klimaatadaptieve kustzone integraal versterken.
3. Zoetwater langs de kust en op de eilanden beter vasthouden.
4. De natuur (en andere functies) robuuster maken voor klimaatverandering.
5. Het zandvolume in de kust op orde houden en laten meegroeien met de zeespiegelstijging.

2.6. Energietransitie

Het deelprogramma Energietransitie richt zich op het goed begeleiden van de energietransitie in het Waddengebied. Daarbij werken we vanuit twee veranderdoelen:

1. De energietransitie (en de kansen die deze transitie biedt) zo vormgeven dat de impact op de natuurkwaliteit en de ruimtelijke kwaliteit neutraal of positief is.
2. De ontwikkeling en toepassing van innovatieve energieoplossingen stimuleren, gericht op energieneutraliteit en zelfvoorzienendheid van de Waddeneilanden en andere delen van het Waddengebied (incl. bijbehorende energie-infrastructuur).

2.7. Leefbaar Waddengebied

Het vraagstuk van leefbaarheid is op de Waddeneilanden anders dan in de kustzone. Initiatieven die (mede) gericht zijn op het versterken van de leefbaarheid langs de vastewal kust zijn vooral gericht op Recreatie en toerisme, en staan beschreven bij dit deelprogramma (2.8).

Voor de Waddeneilanden sluiten de doelen voor leefbaarheid aan bij het programma Brede Welvaart Eilanden. In dit programma hebben de vijf Waddeneilanden hun krachten gebundeld. (zie paragraaf 4.13)

2.8. Recreatie en Toerisme

Het deelprogramma Recreatie en Toerisme is gebiedsgericht ingestoken, omdat de situatie en doelgroepen voor recreatie en toerisme per gebied sterk verschillen. Daarbij werken we - verdeeld over de vier deelgebieden - vanuit 12 veranderdoelen:

Waddenkust

1. Meer recreatieve toeristische voorzieningen langs de Waddenkust bieden, passend bij de lokale doelen en ruimtelijke principes.
2. De kustzone integraler benaderen.
3. De recreatieve verbindingen langs en naar de kust verbeteren.
4. Beleving van de havens en havenplaatsen verbeteren.

Waddeneilanden

1. Een duurzamere balans op de eilanden creëren tussen ontwikkeling van recreatie en toerisme en de effecten op leefbaarheid, landschap, natuur, cultuur, drinkwater- en energievoorziening.
2. Het recreatieaanbod op de Waddeneilanden versterken met als uitgangspunt kwaliteit voor kwantiteit.
3. Inzetten op verduurzaming van het recreatieve aanbod en het vervoer.
4. Een bredere economische basis op de eilanden realiseren, aanvullend op recreatie en toerisme.

Waddenzee

1. Vaarrecreatie op de Waddenzee en het tegengaan van verstoring beter met elkaar in balans brengen.

Waddenkust, Waddenzee en Waddeneilanden

1. Bewustwording van de natuurwaarden van het Werelderfgoed vergroten.
2. Natuurbeleving duurzamer en verantwoorder maken met beter gastheerschap.
3. De ervaring van bezoekers van het Waddengebied beter laten aansluiten bij de verwachtingen.

2.9. Havens

Het deelprogramma Havens richt zich op het verder ontwikkelen van de Waddenhavens als duurzame economische dragers van het gebied. Daarbij werken we vanuit vijf veranderdoelen:

1. Transitie naar duurzamere havens realiseren, met het Werelderfgoed als inspiratie.
2. Transitie naar specialisatie versnellen.
3. Economische toegevoegde waarde vergroten door betere logistieke verbindingen, meer werkgelegenheid en verduurzaming van het transport.
4. Ruimte voor transitie bieden.
5. Het vestigingsklimaat versterken.

2.10. Landbouw

Het deelprogramma Landbouw richt zich op een excellerende landbouwsector in het Waddengebied die tegelijkertijd optimaal anticipeert op de natuur- en landschapsdoelen. Daarbij werken we vanuit zeven veranderdoelen:

1. De excellente (export)positie van de landbouw als producent van hoogwaardig voedsel versterken.
2. Klimaatbestendige landbouw versterken.
3. De landbouw verder verduurzamen.
4. De landbouw verbreden met agrarisch natuurbeheer.
5. Aanvullende verdienmodellen voor een toekomstbestendige landbouw zoeken.
6. De band tussen landbouw en burgers versterken.
7. De bijdrage vanuit de landbouw aan de energietransitie en biobased economie vergroten.

2.11. Visserij

Het deelprogramma Visserij richt zich op het versterken van de positie van de beroepsmatige visserij in het Waddengebied, anticiperend op de natuurdoelen in het Werelderfgoed. Daarbij werken we vanuit drie veranderdoelen:

1. De toekomst van de visserij in het Waddengebied zeker stellen
2. Beter samenwerken met natuurorganisaties en natuurbeheerders
3. Meebewegen met de natuur, de seizoenen en de oogstmogelijkheden in de Waddenzee.

2.12. Overige activiteiten

Het deelprogramma Overige activiteiten richt zich op de overige thema's die in het Waddengebied spelen. Daarbij werken vanuit vijf veranderdoelen:

1. De negatieve impact van defensieactiviteiten op het Waddengebied verminderen.
2. De negatieve impact van diepe delfstoffenwinning in het Waddengebied verminderen.
3. De negatieve impact van calamiteiten op het Waddengebied verminderen.
4. De negatieve impact van grondstoffenwinning in de Waddenzee verminderen.
5. De negatieve impact van luchtvaartactiviteiten op het Waddengebied verminderen.

3 Programma-initiatieven in 2021-2026

Dit hoofdstuk geeft per deelprogramma een overzicht van de UP-initiatieven voor de programmaperiode 2021-2026. De basis hiervoor hebben de partijen in het Agendadocument van februari 2021 gelegd. Bij de uitwerking van de 'veranderdoelen' in het Doelendocument zijn echter meer initiatieven ontstaan en zijn initiatieven nader toegespitst.

De initiatieven waar de partijen zeker mee aan de slag gaan, staan in de blauwe kaders (UP1, UP2 etc.). Daaronder staan andere initiatieven binnen en buiten dit Uitvoeringsprogramma die ook aan het betreffende deelprogramma bijdragen. Tot slot volgt een overzicht van de initiatieven waarover de partijen verder met elkaar in gesprek gaan.

Een uitgebreidere uitwerking van de initiatieven staat in hoofdstuk 4. Daar staat ook aangegeven hoe de initiatieven van een deelprogramma bijdragen aan veranderdoelen van andere deelprogramma's.

3.1. Natuur van Wereldklasse

De hoofddoelstelling voor de Waddenzee is 'een duurzame bescherming en ontwikkeling van de Waddenzee als natuurgebied en het behoud van het unieke open landschap'. De inzet is daarmee een rijke Waddenzee waarbij het voedselweb en de belangrijke functie van de Waddenzee binnen de flyway en swimway zich kunnen herstellen. Dan zullen ook biobouwers, vis- en vogelpopulaties zich herstellen en wordt de aantrekkingskracht van het gebied voor duurzaam gebruik en recreatie nog verder versterkt.

In het verlengde van de strategieën uit de Agenda werken we in dit deelprogramma Natuur van Wereldklasse vanuit zes veranderdoelen:

1. De natuurlijke dynamiek vergroten.
2. De omstandigheden voor biobouwers en andere onderwaterhabitats verbeteren.
3. De ecologische samenhang in het Waddengebied verbeteren.
4. Slimmer omgaan met sediment en de impact van andere menselijke ingrepen in het systeem verminderen.
5. De kennis over het Waddenecosysteem vergroten.
6. De internationale samenhang versterken.

Hier gaan we mee aan de slag

In dit deelprogramma werken de partijen in de periode 2021-2026 aan de volgende initiatieven:

UP1. Handelen vanuit ecologische principes

De partijen geven verder uitwerking aan het principe dat Economie en Ecologie elkaar versterken, passend binnen de hoofddoelstelling voor de Waddenzee en de ecologische principes van de Agenda. De partijen gaan bij nieuwe initiatieven in een zo vroeg mogelijke fase met elkaar in gesprek - liefst dicht bij de vertaling van ideeën in initiatieven en liefst ver voordat formele procedures beginnen - over de manier waarop de hoofddoelstelling het beste invulling kan krijgen, om de balans tussen ecologie en economie optimaal te faciliteren.

UP2. Natuurbeheer, -herstel en -ontwikkeling

In programma's als PRW, KRW, PAGW, Natura 2000 en het IKW/Waddenfonds werken partijen gezamenlijk aan actief natuurherstel. De aandacht richt zich de komen periode specifiek op versterking van:

- onderwaternatuur;
- bovenwaternatuur.

De Beheerautoriteit Waddenzee werkt met beheerders aan een gezamenlijk Integraal Beheerplan (IBP) Waddenzee met als doel bij te dragen aan de verbetering van de natuurkwaliteit door samenhang tussen het natuur-, vis- en waterbeheer te bevorderen en de samenwerkingtussen beheerders te verbeteren.

UP3. Programma ED2050, 2e tranche 2021-2026

In het Programma Eems-Dollard 2050 (ED2050) werken overheden, natuur- en milieuorganisaties en bedrijven aan herstel van het Eems-estuarium. Ze werken aan het verminderen van de vertroebeling door slib te onttrekken en nuttig toe te passen en de sedimentatie binnen- en buitendijks te versterken. Langs de randen van het estuarium vindt natuurherstel plaats in combinatie met slibinvang, recreatie en waterveiligheid.

Andere initiatieven in dit Uitvoeringsprogramma die bijdragen aan de veranderdoelen van dit deelprogramma zijn onder meer:
- Organisatie kennishouding en opstellen Kennisagenda (UP22), met onder meer kennisontwikkeling over cumulatieve effecten van handelen.
- Onderzoek naar ecologische effecten van klimaatverandering (UP8).
- Integrale aanpak kustzone (UP9).
- Ontwikkeling zoetwaterstrategie (UP18).

Deze zijn beschreven bij de andere deelprogramma's.

Andere relevante initiatieven en programma's buiten dit Uitvoerings- programma waar we de verbinding mee zoeken zijn (niet volledig):
- Investeringskader Waddengebied en Waddenfonds.
- Programma naar een Rijke Waddenzee.
- Programmatische Aanpak Grote Wateren.
- Integraal Beheerplan Waddenzee.
- Trilaterale samenwerking voor de Waddenzee.

En hier zetten we het gesprek over voort
- Tegengaan van en omgaan met verzilting van landbouwgrond in relatie tot binnendijkse en buitendijkse (natuur)initiatieven.
- Omgaan met het terugdringen van bodemberoering en het herstel van onderwaternatuur en biobouwers.
- Omgaan met sluiting van gebieden voor herstel van onderwaternatuur en het streven naar een duurzame toekomstbestendige visserij.

3.2. Landschap en cultureel erfgoed

Het Waddengebied heeft een bijzonder landschap en een rijke, bewogen historie. Nergens anders in Nederland zijn rust, ruimte en nachtelijke duisternis zo goed beleefbaar als in het Waddengebied. Behoud en ontwikkeling van de unieke waarden van het landschap is dan ook een hoofddoelstelling voor het Waddengebied. Daarnaast heeft het Waddengebied krachtige lokale identiteiten, die zichtbaar zijn in de gebruiken, bebouwing, cultuurlandschappen en archeologie. Dit cultureel erfgoed geeft de toekomst een verleden.

In het verlengde van de strategieën van de Agenda werken we in het deelprogramma Landschap en cultureel erfgoed vanuit vier veranderdoelen.
1. Het landschap in het Waddengebied gerichter behouden en versterken.
2. De zichtbaarheid en robuustheid van historische verbindingen, landschappelijke kwaliteiten en cultureel erfgoed gerichter vergroten.
3. Waarden als openheid, duisternis, stilte en rust effectiever beschermen.
4. De maritieme archeologie beter beschermen en het maritiem erfgoed benutten.

Hier gaan we mee aan de slag

In dit deelprogramma werken de partijen in de periode 2021-2026 aan de volgende initiatieven:

UP4. Inrichting Waddenatelier

In dit atelier verkennen partijen samen met ontwerpend onderzoek hoe ontwikkelingen in het Waddengebied zijn in te passen: hoe kan een plan de ruimtelijke kwaliteit van het Waddengebied versterken, passend bij de bestaande kwaliteiten van de Basiskaart Landschap en Erfgoed en de ruimtelijk vertrekpunten?

UP5. Uitwerking kernwaarden Waddengebied

Rust, ruimte en stilte zijn belangrijke landschappelijke kernwaarden van de Waddenzee binnen het Waddenbied. In reactie op de motie-Dik-Faber en De Groot (TK 2020/21, 35-570 XII, nr. 82) werken de partijen de kernwaarden uit in criteria en afwegingskaders. In aanvulling op de kernwaarden doen ze dit ook voor duisternis (of donkerte).

Andere initiatieven in dit Uitvoeringsprogramma die bijdragen aan de veranderdoelen van dit deelprogramma zijn onder meer:
- Mogelijkheid energietransitie Waddengebied (UP11).
- Organisatie kennishouding en opstellen Kennisagenda (UP22), met onder meer kennisontwikkeling over cumulatieve effecten van handelen.

Andere relevante initiatieven buiten dit Uitvoeringsprogramma waar we de verbinding mee zoeken zijn (niet volledig):
- Investeringskader Waddengebied en Waddenfonds.
- Omgevingsagenda Noord.

En hier zetten we het gesprek over voort
- De wens om de kenmerkende openheid van het Waddengebied te waarborgen en de noodzaak om de energietransitie te accommoderen, met input van het Waddenatelier en de uitwerking van de kernwaarden.
- De wens om kernwaarden als rust, stilte en donkerte te behouden en het waarborgen van een vitaal landelijk gebied en bijbehorende activiteiten.

3.3. Bereikbaarheid

Goede en betrouwbare bereikbaarheid in het Waddengebied is een basisvoorziening voor bewoners en bezoekers, op de eilanden en langs de kust. Het is een voorwaarde voor een goed vestigingsklimaat voor bedrijven en voor recreatie en toerisme.

In het verlengde van de strategieën uit de Agenda werken we in het deelprogramma Bereikbaarheid vanuit vier veranderdoelen:

1. Bereikbaarheid garanderen.
2. Mobiliteit verduurzamen.
3. Vaargeulonderhoud optimaliseren.
4. Nieuwe mobiliteitsoplossingen voor de lange termijn ontwikkelen: emissieloos, impactarm en adaptief.

Hier gaan we mee aan de slag

In dit deelprogramma werken de partijen in de periode 2021-2026 aan de volgende initiatieven:

UP6. Duurzame mobiliteit Waddengebied

Vanaf 2022 wordt met betrokken partijen bekeken of en op welke wijze uitvoering gegeven kan worden aan de eind 2021 te verschijnen Transitieschets Duurzame Mobiliteit Waddengebied. Te denken valt aan:

- Mobiliteitsplannen voor vervoer naar de haven, naar/van de eilanden en op de eilanden met aandacht voor o.a. (het scheiden van) vervoersstromen, de aard van het vervoer, voor- en na-vervoer.
- (Bijdragen aan) technologische ontwikkelingen voor (veer)boten, zoals emissieloze, ondiepe, impactarme en innovatieve vlootconcepten.

UP7. Vervolgonderzoek bereikbaarheid Ameland 2030

Najaar 2021 start het vervolgonderzoek bereikbaarheid Ameland 2030. Het vervolgonderzoek heeft als doel te komen tot een duurzame en betrouwbare oplossingsrichting voor de vaarverbinding tussen Holwerd en Ameland dat inspeelt of stuurt op toekomstige modaliteiten en rekening houdt met een dynamisch morfologisch en ecologisch systeem en de diverse belangen. Het streven is het onderzoek in 2023 af te ronden. Daarna vindt besluitvorming plaats over de implementatie van de uitkomsten in de planperiode.

Andere initiatieven in dit Uitvoeringsprogramma die bijdragen aan de veranderdoelen van dit deelprogramma zijn onder meer:

- Green shipping (UP17).

Andere initiatieven buiten dit Uitvoeringsprogramma waar we de verbinding mee zoeken zijn (niet volledig):

- Concessieverlening vaarverbindingen 2029.
- Concessieverlening ov-vervoer op de eilanden en de vaste wal 2026.
- Convenant ‘Zero emissie Mobiliteit Waddeneilanden’.
- Project vergroting aandacht reders voor duurzame vervoersmiddelen.
- Vervoersvisie Ameland en andere eilanden.
- Diverse projecten in het kader van Investeringskader Waddengebied en Waddenfonds.

En hier zetten we het gesprek over voort

- Omgaan met het terugdringen van bodemberoering en het herstel van onderwaternatuur en biobouwers.
- Mogelijkheden voor slimmer baggeren en het verspreiden van sediment met minder impact op natuur of een bijdrage aan natuurherstel.
- Bevorderen van duurzame mobiliteit in het Waddengebied.

3.4. Klimaatverandering

Klimaatverandering en zeespiegelstijging hebben gevolgen voor het Waddengebied en zijn bewoners, op korte, middellange en lange termijn. Zo zullen er effecten zijn op de dynamiek van droogvallende wadplaten in de Waddenzee, het open landschap, het ecosysteem en de landbouw. Klimaatverandering leidt ook tot een grotere kans op wateroverlast door veranderende neerslagpatronen, overstromingsrisico’s vanuit zee en de boezem, versterkte zoutindringing, langere perioden van droogte en temperatuurstijging.

In het verlengde van de strategieën uit de Agenda werken we in dit deelprogramma vanuit vijf veranderdoelen:

1. De effecten van klimaatverandering op het Waddengebied beter in beeld brengen.
2. De klimaatadaptieve kustzone integraal versterken.
3. Zoetwater langs de kust en op de eilanden beter vasthouden.
4. De natuur (en andere functies) robuuster maken voor klimaatverandering.
5. Het zandvolume in de kust op orde houden en laten meegroeien met de zeespiegelstijging.

Het tegengaan van klimaatverandering (mitigatie) is onderdeel van de deelprogramma’s Energietransitie,

Landbouw en Overige activiteiten.

Hier gaan we mee aan de slag
In dit deelprogramma werken de partijen in de periode 2021-2026 aan de volgende initiatieven:

UP8. Onderzoek ecologische effecten klimaatverandering
De ministeries van LNV, IenW en EZK, de provincies Noord-Holland, Fryslân en Groningen (via het Waddenfonds) en de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) investeren meteen speciaal onderzoeksprogramma de komende vijfjaar vier miljoen euro in kennisontwikkeling voor het Waddengebied, met de focus op de effecten van klimaatverandering op het Waddengebied.

UP9. Integrale aanpak kustzone
Binnen het HWBP werken waterschappen aan het versterken van de Waddenzeedijken om de waterveiligheid van het Waddengebied te waarborgen. Met Rijkswaterstaat, de provincies en andere partijen zoeken de waterschappen actief naarmogelijkheden om andere opgaven langs de kust meete nemen in een integrale gebiedsontwikkeling.

UP10. Ontwikkeling Kop van Noord-Holland
Voor het gebied rond het Amstelmeer in de Kop van Noord-Holland zijn verschillende denkrichtingen in beeld voor de toekomstige ontwikkeling (Scenariostudie Amstelmeer Waterrijk). In deze programmaperiode vindt aan de hand van deze denkrichtingen de dialoog met de partijen in het gebied plaats, om te komen tot een gezamenlijk (uitvoerings)perspectief.

Andere initiatieven in dit Uitvoeringsprogramma die bijdragen aan de veranderdoelen van dit deelprogramma zijn onder meer:
- Ontwikkeling zoetwaterstrategie voor de landbouw (UP18).

Andere relevante initiatieven buiten het Uitvoeringsprogramma waar we de verbinding mee zoeken zijn:
- Deltaplan Zoetwater.
- diverse MIRT-trajecten voor dijkversterking in het Waddengebied.
- Regionale klimaatadaptatiestrategieën (RAS), waaronder de Friese Klimaatatlas.
- Deltaplan Ruimtelijke adaptatie.

En hier zetten we het gesprek over voort
- Wenselijkheid voor het ontwikkelen van langetermijnscenario's voor de effecten van klimaatverandering op de natuur, morfologie, buitendijkse gebieden en het gebruik van het Waddengebied.
- Mogelijkheid om de Waddenzee meer ruimte te geven voor het opvangen van de effecten van klimaatverandering in overleg met landbouw en de kust- en eilandengemeenten.

3.5. Energietransitie

De energietransitie staat nationaal en internationaal vol op de agenda. Het kabinet wil in 2030 de uitstoot van CO2 met minimaal 49 procent hebben verminderd. In 2021 hebben de regio's de eerste versies van de RES'en (RES1.0) en bijhorende zoekgebieden vastgesteld, als bod voor de productie van duurzame energie. De regio's werken nu aan de verdere besluitvorming. De grote uitdaging voor het Waddengebied is om de energietransitie vorm te geven in een kwetsbaar gebied. Hoe verhouden de ambities van de regio om "zelfvoorzienend" te zijn en "koploper in de energietransitie" zich tot de natuurwaarden en de doelen voor een open landschap?

Het deelprogramma Energietransitie richt zich op het goed begeleiden van de energietransitie in het Waddengebied. Daarbij werken we vanuit twee veranderdoelen:
1. De energietransitie (en de kansen die deze transitie biedt) zo vormgeven dat de impact op de natuurkwaliteit en de ruimtelijke kwaliteit neutraal of positief is.
2. De ontwikkeling en toepassing van innovatieve energieoplossingen stimuleren, gericht op energieneutraliteit en zelfvoorzienendheid van de Waddeneilanden en andere delen van het Waddengebied (incl. een goede energie-infrastructuur).

Hier gaan we mee aan de slag
In dit deelprogramma werken de partijen in de periode 2021-2026 aan de volgende initiatieven:

UP11. Mogelijkheid energietransitie Waddengebied
Het instrument 'Mogelijkheden energietransitie Waddengebied' moet een beeld geven van de manier waarop de energietransitie vorm kan krijgen in het Waddengebied met een neutrale of positieve impact op de hoofddoelstelling voor de Waddenzee en de kansen die de energietransitie biedt.
Eindresultaat in 2022 is een instrument (inclusief kaartbeelden en afwegingskader) dat ondersteuning en inspiratie biedt bij beleidskeuzes. Onderdeel hiervan is een verdieping en verbreding van de cluster-vensterbenadering.
Het instrument vormt input voor de relevante landelijke, regionale en lokale planprocessen. De partijen passen het toe voor de 2.0-versies van de Regionale Energiestrategieën voor de regio's Noord-Holland Noord, Fryslân en Groningen, het NWP (en Programma Noordzee), de Verkenningen aanlanding op zee (VAWOZ) en de Transitievisies Warmte van de eiland- en kustgemeenten.

Andere relevante initiatieven in het Uitvoeringsprogramma die bijdragen aan de veranderdoelen van dit deelprogramma zijn onder meer:
- Inrichting Waddenatelier (UP4).
- Uitwerking kernwaarden Waddengebied(UP5).
- Programma Brede Welvaart Waddeneilanden (UP12).

Andere relevante initiatieven buiten het Uitvoeringsprogramma waar we de verbinding mee zoeken zijn (niet volledig):
- RES2.0 Noord-Holland Noord, Groningen en Fryslân.
- Verkenning aanlanding windenergie op zee (VAWOZ).
- Transitievisies warme eiland- en kustgemeenten.

En hier zetten we het gesprek over voort
- De wens om de kenmerkende openheid van het Waddengebied te behouden en de noodzaak om de energietransitie te accommoderen, met de uitwerking van de kernwaarden als input.
- De tracékeuze voor de aanlanding van windenergie die is opgewekt op de Noordzee.
- De uitwerking van voorwaarden voor de opschaling van experimenten met nieuwe vormen van energieopwekking in het Waddengebied. Dit mede in relatie tot de ambitie van de Waddeneilanden om zelfvoorzienend te zijn op het gebied van energie.

3.6. Leefbaar Waddengebied

De leefbaarheid van het Waddengebied staat onder druk, onder meer door ontgroening en vergrijzing, zorgen over de bereikbaarheid van voorzieningen en een disbalans op de arbeidsmarkt. De ligging aan zee en de daarmee samenhangende beperkingen voor de bereikbaarheid en soms eenzijdige economie versterken de leefbaarheidsproblematiek. Tegelijk biedt de ligging aan het Werelderfgoed Waddenzee kansen voor het versterken van recreatie en toerisme en daarmee voor het versterken van de leefbaarheid van het gebied.

Hier gaan we mee aan de slag
Het vraagstuk van leefbaarheid op de Waddeneilanden is anders dan in de kustzone. Daarmee verschillen ook de oplossingsrichtingen. In dit deelprogramma werken de partijen in de periode 2021-2026 aan de volgende initiatieven:

UP12. Programma Brede Welvaart Waddeneilanden
Het Programma Brede Welvaart Waddeneilanden heeft als doel het perspectief voor leefbaarheid op de Waddeneilanden te vergroten. De eilanden hebben daarvoor een eigen programma uitgewerkt met 15 actielijnen, verdeeld over 5 programmalijnen:
1. Goed wonen en leven
2. Toekomstbestendig ondernemen en ontwikkelen
3. Optimaal Bereikbaar & Verbonden
4. Duurzame Energie
5. Circulaire Economie

De initiatieven voor de leefbaarheid langs de vastewalkust staan bij het deelprogramma Recreatie en toerisme.

Andere initiatieven in dit Uitvoeringsprogramma die bijdrage aan de veranderdoelen van dit deelprogramma zijn onder meer:
- Duurzame mobiliteit Waddengebied (UP6).
- Mogelijkheid energietransitie Waddengebied (UP11).
- Programma versterking Recreatie en toerisme Waddenkust (UP13).

Andere initiatieven buiten dit Uitvoeringsprogramma waar we de verbinding mee zoeken zijn (niet volledig):
- Investeringskader Waddengebied (IKW).

En hier zetten we het gesprek over voort
- Het versterken van de samenwerking tussen eilandgemeenten onderling en met de vaste wal gemeenten.

3.7. Recreatie en toerisme

Recreatie en toerisme zijn de belangrijkste economische sectoren op de Waddeneilanden. Recreatie en toerisme dragen ook belangrijk bij aan het draagvlak voor de bescherming van het gebied. Langs de Waddenkust is het aandeel van recreatie in de totale werkgelegenheid nog steeds bescheiden, hoewel er wel sprake is van groei. De kustgemeenten willen recreatie en toerisme (beleving van het Waddengebied) stimuleren ten behoeve van de leefbaarheid en behoud van voorzieningen.

In het verlengde van de strategieën uit de Agenda werkt het deelprogramma Recreatie en toerisme - verdeeld over vier deelgebieden - vanuit twaalf veranderdoelen:

Waddenkust

1. Meer recreatieve toeristische voorzieningen langs de Waddenkust bieden, passend bij de lokale doelen en ruimtelijke principes.
2. De kustzone integraler benaderen.
3. De recreatieve verbindingen langs en naar de kust verbeteren.
4. Beleving van de havens en havenplaatsen verbeteren.

Waddeneilanden

5. Een duurzamere balans op de eilanden creëren tussen ontwikkeling van recreatie en toerisme en de effecten op leefbaarheid, landschap, natuur, cultuur, drinkwater- en energievoorziening.
6. Het recreatieaanbod op de Waddeneilanden versterken met als uitgangspunt kwaliteit voor kwantiteit.
7. Inzetten op verduurzaming van het recreatieve aanbod en het vervoer.
8. Een bredere economische basis op de eilanden realiseren, aanvullend op recreatie en toerisme.

Waddenzee

9. Vaarrecreatie op de Waddenzee en het tegengaan van verstoring beter met elkaar in balans brengen

Waddenkust, Waddenzee en Waddeneilanden

10. Bewustwording van de natuurwaarden van het Werelderfgoed vergroten.
11. Natuurbeleving duurzamer en verantwoorder maken met beter gastheerschap
12. De ervaring van bezoekers van het Waddengebied beter laten aansluiten bij de verwachtingen

Hier gaan we mee aan de slag

In dit deelprogramma werken de partijen in de periode 2021-2026 aan de volgende initiatieven:

UP13. Programma versterking recreatie en toerisme langs de Waddenkust

Met het programma ‘Grenzeloos gebied, begrensd genieten’ willen partijen een impuls geven aan duurzame regionale recreatie en toerisme langs de Waddenkust en de noordelijke IJsselmeerkust. Doelen zijn: de Waddenkust promoten als green destination, bewustwording natuur, landschap en culturele waarden stimuleren, beleving en toerisme als economische drager versterken. Dit gebeurt door de initiatieven van private partijen, gemeenten, regionale marketingorganisaties en provincies te bundelen. Onder meer de Landschapstriënnale 2023 dient hierbij als springplank.

Andere initiatieven in dit Uitvoeringsprogramma die bijdragen aan de veranderdoelen van dit deelprogramma zijn onder meer:

- Integrale aanpak kustzone (UP9).
- Programma Brede Welvaart eilanden (UP12).

Andere relevante initiatieven buiten het Uitvoeringsprogramma waar we de verbinding mee zoeken zijn (niet volledig):

- IKW Programma vermarkting Werelderfgoed/ VisitWadden.nl.
- IKW Programma versterking Werelderfgoed.
- Marconi.
- Holwerd aan Zee.
- Werelderfgoedcentrum Lauwersoog
- Coalitie Duurzame haven Lauwersoog en manifest Lauwersmeerkust.
- Diverse initiatieven voor verbindingen langs/naar het wad, zoals Kiek over diek en Op pad lâns it waad.
- Diverse dijkversterkingsprojecten.
- De Nieuwe Afsluitdijk.
- Prowad Link.
- IBP Waddenzee.

En hier zetten we het gesprek over voort

De ontwikkeling van recreatie en toerisme in het Waddengebied in relatie tot het behoud van de karakteristieke waarden in het Waddengebied en de bescherming van rustgebieden voor kwetsbare soorten

3.8. Havens

Verspreid langs de Waddenkust liggen grotere industrie-, veer- en visserijhavens, met daaromheen verschillende bedrijven. Deze clusters zijn belangrijk voor de economische ontwikkeling en een bron van werkgelegenheid.

In het verlengde van de strategieën uit de Agenda richt het deelprogramma Havens zich op het verder ontwikkelen van de Waddenhavens als duurzame economische dragers van het gebied. Daarbij werken we vanuit vijf veranderdoelen:

1. Transitie naar duurzamere havens realiseren, met het Werelderfgoed als inspiratie.
2. Transitie naar specialisatie versnellen.
3. Economische toegevoegde waarde vergroten door betere logistieke verbindingen, meer werkgelegenheid en verduurzaming van het transport.
4. Ruimte voor transitie bieden.
5. Het vestigingsklimaat versterken.

Hier gaan we mee aan de slag

In dit deelprogramma werken de partijen in de periode 2021-2026 aan de volgende initiatieven:

UP14. Maritieme ontwikkeling havenplaatsen

Met Marconi Delfzijl wordt dit jaar een integrale gebiedsontwikkeling afgerond, waarbij Delfzijl weer een sterkere verbinding krijgt met de Waddenzee. Ook in andere visserijhavens, havensteden en veerterminals lopen initiatieven om de maritieme wereld en de Waddenzee beter beleefbaar te maken. De kustgemeenten onderzoeken hoe integrale maritieme ontwikkeling, als onderdeel van het brede Programma Recreatie en toerisme langs de Waddenkust vorm kan krijgen.

UP15. Ecoport innovatieprogramma verduurzaming havens

Voor de reductie van de CO2-uitstoot, het realiseren van de circulaire economie, vermindering van bedreigingen voor de natuur en het stimuleren van natuur in en om de havens, wordt het EcoPort innovatieprogramma verduurzaming havens opgezet.

UP16. Green shipping

De scheepvaart in het Waddengebied vaart nu bijna volledig op fossiele brandstof (diesel). Vanwege de prijs zal de sector niet snel overstappen op fossielvrije brandstof. In het programma Green Shipping wordt gewerkt aan de ontwikkeling en het testen van pilotsschepen die emissie- en fossielvrij kunnen varen.

UP17. Tijdelijke parkeerfaciliteit offshore installaties

De haven van Den Helder faciliteert de ombouw van offshore installaties om de offshoresector te verduurzamen. De haven biedt slechts ruimte voor één offshore platform. Doel van dit initiatief is te komen tot een faciliteit voor het tijdelijk parkeren offshore installaties in de buurt van de haven van Den

Andere initiatieven in dit Uitvoeringsprogramma die bijdragen aan de veranderdoelen van dit deelprogramma zijn onder meer:

- Maritieme ontwikkeling havenplaatsen (UP14).
- Ontwikkeling Kop van Noord-Holland (UP10).
- Verbeteren synergie tussen monitoring bij vergunningverlening en Basismonitoring (UP24).
- Duurzame mobiliteit Waddengebied (UP6).
- Organisatie kennishouding en opstellen Kennisagenda (UP22).

Andere relevante initiatieven buiten het Uitvoeringsprogramma waar we de verbinding mee zoeken zijn (niet volledig):

- Lloyds EcoPort certificering.
- Afstemming onderwijs en vraag naar arbeid.
- Programma Waddenzeehavens.
- Evaluatie Pact van Marrum.
- Verkenning slimmer baggeren en verspreiden van slib (ED2050).
- Diverse initiatieven uit de havenvisies, zoals:

- Oplossen fileproblematiek Den Helder en Lauwersoog
- Vestiging BioLNG-fabriek en verbeteren scheepvaartveiligheid in toegang naar Port of Harlingen
- Update ROBAMCI-analyse zeesluis Delfzijl.

En hier zetten we het gesprek over voort

- Havens en bereikbaarheid over land, zoals via sluizen, wegen, energie, etc.

3.9. Landbouw

Het agrarische landschap is onderdeel van de identiteit van het Waddengebied. Het kustgebied behoort bovendien tot de beste landbouwgebieden van Europa. De beschikbaarheid van zoetwater is van groot belang voor de landbouw. Om ook in de toekomst perspectief te houden is het belangrijk zoetwater vast te houden, zuinig om te gaan met zoetwater en kennis te ontwikkelen over het omgaan met verzilting. Ook andere ontwikkelingen stellen de landbouw voor opgaven.

In het verlengde van de strategieën uit de Agenda werken we in het deelprogramma Landbouw vanuit zeven veranderdoelen:

1. De excellente (export)positie van de landbouw als producent van hoogwaardig voedsel versterken.
2. Klimaatbestendige landbouw versterken.
3. De landbouw verder verduurzamen.
4. De landbouw verbreden met agrarisch natuurbeheer.
5. Aanvullende verdienmodellen voor een toekomstbestendige landbouw zoeken.
6. De band tussen landbouw en burgers versterken.
7. De bijdrage vanuit de landbouw aan de energietransitie en biobased economie vergroten.

Hier gaan we mee aan de slag

In dit deelprogramma werken de partijen in de periode 2021-2026 aan de volgende initiatieven:

UP18. Ontwikkeling zoetwaterstrategie landbouw

De partijen ontwikkelen een solide zoetwaterstrategie voor het noordelijk kustgebied om op korte en langere termijn te kunnen beschikken over voldoende en kwalitatief goed zoetwater voor de landbouw en andere gebruikers. De strategie gaat over het aanvoeren, vasthouden, verdelen en afvoeren van zoetwater én een efficiënt en effectief gebruik van zoetwater door de landbouw.

Andere initiatieven in dit Uitvoeringsprogramma die bijdragen aan de veranderdoelen van dit deelprogramma zijn onder meer:

- Ontwikkeling kop van Noord-Holland ("Waddenbaai")(UP10).
- Integrale aanpak kustzone (UP9).
- Mogelijkheid energietransitie Waddengebied (UP11).
- Organisatie kennishuishouding en opstellen Kennisagenda (UP22).

Andere relevante initiatieven buiten dit Uitvoeringsprogramma waar we de verbinding mee zoeken zijn (niet volledig):

- Actieplan plantgezondheid van de brancheorganisatie Akkerbouw.
- Klimaatdoelen landbouw
- Biodiversiteitsdoelen BO akkerbouw
- Regiodeal Noordoost Fryslân.
- Programma zoet op zout.
- Kenniscentrum verzilting.

En hier zetten we het gesprek over voort

- Tegengaan van en omgaan met verzilting van landbouwgrond in relatie tot binnen- en buitendijkse (natuur)ontwikkelingen.
- Impact van binnendijkse en buitendijkse ontwikkelingen op een toekomstbestendige landbouw, onder meer met het instrument Impactanalyse.

3.10. Visserij

Visserij is een belangrijke inkomensbron voor bewoners van het Waddengebied en daarbuiten. De visserij is ingebed in de gemeenschappen en heeft naast een economische waarde ook een maatschappelijke en culturele waarde.

Het deelprogramma Visserij richt zich op het versterken van de positie van de beroepsmatige visserij in het Waddengebied waarbij volop ruimte blijft voor natuur. In het verlengde van de strategieën uit de Agenda werken

we in het deelprogramma Visserij vanuit drie veranderdoelen:

1. De toekomst van de visserij in het Waddengebied zeker stellen
2. Beter samenwerken met natuurorganisaties en natuurbeheerders
3. Meebewegen met de natuur, de seizoenen en de oogstmogelijkheden in de Waddenzee

Hier gaan we mee aan de slag

In dit deelprogramma werken de partijen in de periode 2021-2026 aan de volgende initiatieven:

UP19. Waddenzee Visserij Platform

De sector heeft in 2020 het initiatief genomen om het Waddenzee Visserij Platform op te richten waarin de sector samen met de natuurorganisaties aan een gezamenlijke toekomstvisie voor de gehele Waddenzeevisserij werkt.

Andere initiatieven in dit Uitvoeringsprogramma die bijdragen aan de veranderdoelen van dit deelprogramma zijn onder meer:

- Green shipping (UP16).
- Maritieme ontwikkeling havenplaatsen (UP14).
- Handelen vanuit ecologische principes (UP1).
- Natuurbeheer, -herstel en -ontwikkeling (UP2).
- Onderzoek ecologische effecten klimaatverandering (UP8).
- Organisatie kennishuishouding en opstellen Kennisagenda (UP22).

Andere relevante initiatieven buiten dit Uitvoeringsprogramma waar we de verbinding mee zoeken zijn (niet volledig):

- Convenant mosseltransitie en natuurherstel.
- Afspraken Viswad.
- Meerjarenafspraken handkokkelvisserij.
- Meerjarenafspraken oesterrapen.

En hier zetten we het gesprek over voort

- Sluiting van gebieden voor herstel van onderwaternatuur en streven naar een duurzame toekomstbestendige visserij.
- Streven naar een geïntegreerde visserij die (ook in de vergunningverlening) kan meewegen met de natuur en de seizoenen.
- Wenselijkheid van het ontwikkelen van langetermijnscenario's voor de effecten van klimaatverandering op natuur, morfologie en het gebruik van het Waddengebied.

3.11. Overige activiteiten

Naast visserij, scheepvaart, recreatie en toerisme en landbouw vinden in het Waddengebied andere activiteiten plaats, zoals (diepe) delfstofwinning en defensieactiviteiten. Ook vinden activiteiten voor calamiteitenbestrijding plaats.

Het deelprogramma Overige activiteiten richt zich op deze overige activiteiten in het Waddengebied spelen. Daarbij werken we vanuit vijf veranderdoelen:

1. De negatieve impact van defensieactiviteiten op het Waddengebied verminderen.
2. De negatieve impact van diepe delfstoffenwinning in het Waddengebied verminderen.
3. De negatieve impact van calamiteiten op het Waddengebied verminderen.
4. De negatieve impact van grondstoffenwinning in de Waddenzee verminderen.
5. De negatieve impact van luchtvaartactiviteiten op het Waddengebied verminderen.

Hier gaan we mee aan de slag

In dit deelprogramma werken de partijen in de periode 2021-2026 aan de volgende initiatieven:

UP20. Beleidsregels voor drones in het Waddengebied

Het doel van dit initiatief is duidelijkheid te krijgen over regelgeving voor het vliegen met drones in het Waddengebied. De partijen gaan na of aanvullende regels nodig zijn voor drones boven de Waddenzee en de Noordzeekust als onderdeel van het nieuwe nationale beleid, om in te kunnen spelen op nieuwe mogelijkheden en tegelijk de rust en de ruimte van de Waddenzee en Noordzeekustzone te beschermen.

UP21. Beperking risico's grote containerschepen boven de Waddeneilanden

In opdracht van het ministere van IenW is onderzoek uitgevoerd naar de risico's van grote containerschepen boven de Waddeneilanden in verschillende weersomstandigheden. Naar aanleiding van dit onderzoek zijn in het kader van de Internationale Maritieme Organisatie (IMO) gesprekken gevoerd met de buurlanden. De landen werken nu in IMO-verband aan een niet-dwingend voorstel voor aanpassing van de bestaande routeringsmaatregelen boven de Wadden.

Andere initiatieven in dit Uitvoeringsprogramma die bijdragen aan de veranderdoelen van dit deelprogramma zijn onder meer:

- Onderzoek ecologische effecten klimaatverandering (UP10).
- Organisatie kennishuishouding en opstellen Kennisagenda (UP23).

Hier zetten we het gesprek over voort

- De tracékeuze voor de aanlanding van windenergie die is opgewekt op de Noordzee.
- Gaswinning onder de Waddenzee in de context van de nationale klimaatdoelen, het bevorderen van een betrouwbare en betaalbare energievoorziening in Nederland en het voorkomen van schade aan de natuur van de Waddenzee.
- De kansen voor het beperken van de effecten van bestaande en nieuwe defensieactiviteiten op de kernwaarden van het Waddengebied.
- Het benutten van slib voor klimaatadaptatie (ook buiten het Eems-Dollardgebied.
- Het verkennen van de wenselijkheid en mogelijkheid voor afbouw van schelpenwinning.

4. De UP-initiatieven uitgewerkt

Dit hoofdstuk geeft een toelichting op de 21 initiatieven uit hoofdstuk 3, waar de partijen in deze programmaperiode mee aan de slag gaan. De toelichtingen gaan in op de trekker van het initiatief en de betrokken partijen, het beoogde eindresultaat in 2026 is, de bijdrage aan de doelen van de Agenda, de voortgang tot nu toe en de vervolgplanning en tot slot de benodigde inzet van de partijen om de initiatieven uit te voeren, uitgedrukt in geld en capaciteit.

De uitwerking is nog niet compleet. De planning en vervolgstappen zijn nog niet altijd scherp. De komende maanden vullen we dit overzicht samen met de initiatieftrekker en betrokken partijen aan. We zullen de voortgang periodiek actualiseren.

UP1. Handelen vanuit ecologische principes

Initiatieftrekker en betrokkenen

Initiatieftrekker is de Coalitie Wadden Natuurlijk. Berokken is onder meer het Omgevingsberaad Wadden

Korte toelichting

Menselijk medegebruik en ecologie moeten beter in balans komen om de Waddennatuur te kunnen behouden en ontwikkelen. Dit initiatief draagt daaraan bij doordat partijen in een zo vroeg mogelijke fase - liefst dicht bij de stap van ideevorming naar initiatieven en liefst ver voor de stap van formele procedures - met elkaar in gesprek gaan over de passendheid van het initiatief binnen de doelstelling van het Waddengebied. Dat gebeurt in het Omgevingsberaad Waddengebied.

De inzet is dat partijen voorgenomen initiatieven aanmelden bij het Omgevingsberaad voor een zogenaamde maatschappelijke toetsing, voorafgaand aan de formele vergunningverlening. Op basis van een nog te ontwikkelen kader stelt het Omgevingsberaad een preadvies voor de vergunningverlener op. Het advies gaat ook in op de cumulatieve effecten op de ecologische milieugebruiksruimte. De initiatiefnemer kan het preadvies benutten om het voorgenomen initiatief te optimaliseren. Vergunningverleners kunnen het kader en het preadvies benutten om tot een goede afweging te komen over de vergunningverlening.

Beoogd resultaat

De inzet is dat een loket ontstaat dat initiatiefnemers weten te vinden voor een preadvies en dat de vergunningverlener het kader en de preadviezen goed kan hanteren en het ook daadwerkelijk benut.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Dit initiatief draagt bij aan de doelen van alle deelprogramma's.

Voortgang

Nog niet gestart.

Planning en vervolg

Het initiatief start in 2022 en in 2023 vindt een pilot plaats. De eerste stap zijn een of meer gezamenlijke sessie(s) met betrokken partijen – stakeholders, vergunningsverleners en natuurbescherming – om te komen tot een werkwijze en een kader.

Kosten en capaciteit

PM

UP2. Natuurbeheer, -herstel en ontwikkeling

Initiatieftrekker en betrokkenen

Initiatieftrekkers zijn de Coalitie Wadden Natuurlijk en het ministerie van LNV. Ze werken samen met de Beheerautoriteit Wadden en de beheerders in het Waddengebied.

Korte toelichting

In verschillende programma's werken de partijen gezamenlijk aan actief natuurherstel: onder meer in het Programma naar een Rijke Waddenzee (PRW), het Beheerplan Natura 2000, de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW), het Programma Eems-Dollard 2050 (ED2050), het Investeringskader Waddengebied (IKW) en het Waddenfonds.

Voor natuurbehoud en -ontwikkeling is het nodig meer rust te creëren en het menselijk medegebruik en de bodemberoering te verminderen. Daardoor verbeteren de omstandigheden voor biobouwers en onderwaterhabitats. Ook is het nodig de natuurlijke dynamiek en de ecologische samenhang te vergroten. Hiervoor zijn in het Doelendocument verschillende veranderdoelen geformuleerd. Het behalen van deze veranderdoelen is leidend voor dit initiatief, waarbij de nadruk ligt op natuurontwikkeling door rust aan de kust en op de bodem te creëren en de natuurlijke dynamiek te vergroten.

Beoogd resultaat

Het resultaat is een stappenplan om de habitats in 2030 minimaal in een matige staat van instandhouding te brengen en in 2035 in een goede staat van instandhouding. De staat van het voedselweb wordt leidend voor het leveren van ecosysteemdiensten en de integrale aanpak van de kustzone is daar dienend aan.

Bijdrage aan doelen van de Agenda
Het initiatief draagt bij aan de doelen voor:

- Natuur van Wereldklasse, veranderdoelen 1 t/m 4.

Voortgang

Nog niet gestart.

Planning

In 2023 ligt er een plan van aanpak gekoppeld aan het stappenplan om de eerste drie veranderdoelen vorm te geven.

Vervolg

PM

Kosten en capaciteit

PM

UP 3. Programma ED2050, 2e tranche

Initiatieftrekker en betrokkenen

Initiatieftrekker is de provincie Groningen. De provincie werkt hierbij samen met de andere opdrachtgevers van het programma ED2050: de ministeries van IenW en LNV en Rijkswaterstaat. Andere betrokken partijen zijn Groningen Seaports, de gemeenten Het Hogeland, Eemsdelta en Oldambt, de waterschappen Hunze en Aa's en Noorderzijlvest en Het Groninger Landschap.

Korte toelichting

De Eems-Dollard is het enig overgebleven estuarium van de Waddenzee. Het is een van de laatste plekken in Nederland waar zoet en zout water samen komen en waar de bijbehorende estuariene habitats en soorten te vinden zijn. Deze natuur staat wel onder druk. In de Eems-Dollard ondervindt de natuur invloed van industriële bedrijvigheid langs de randen van het estuarium. Door inpoldering en vaargeulverdieping is sprake van onnatuurlijk hoge concentraties slib in het water, waardoor de voedselproductie van het systeem is afgenomen en het aantal vissen, vogels en planten achteruitgaat. Daarnaast zijn er te weinig geschikte leefgebieden voor vogels, vissen en kleine bodemdieren die passen bij een estuarium.

In het Programma Eems-Dollard 2050 werken overheden, natuur- en milieuorganisaties en bedrijven samen om de natuur te herstellen en economische ontwikkelingen mogelijk te maken. De komende jaren wordt gewerkt aan het terugdringen van de vertroebeling door jaarlijks 1 mln./ton slib (droge stof) uit het systeem te onttrekken. Het onttrokken slib wordt benut voor bodemverbetering, het ophogen van landbouwgronden, dijkversterking en bouwblokken voor diverse toepassingen. Langs de randen van het estuarium vindt natuurherstel plaats door nieuwe leefgebieden en zachtere overgangen tussen land en water en zoet en zout water te creëren, in combinatie met slibinvang, recreatie en waterveiligheid.

Belangrijke projecten in de 2e tranche (vanaf 2021) zijn de pilot Ophogen landbouwgrond, IBP-VLOED, MIRT-verkenning Eemszijlen, de inrichting en exploitatie van het tussengebied van de Dubbele Dijk voor slibinvang, natuurherstel en zouttolerante en natte teelt, de monitoring van de Kleirijperij, de aanleg van de Brede Groene Dijk en de inrichting van de Kleine en Groote Polder.

Beoogd resultaat

Het programma ED2050 heeft twee hoofddoelen (Programmaplan 2021-2026): de vertroebeling verminderen en de natuurlijke leefgebieden langs de randen van de Eems-Dollard versterken. Daarbij is omgaan met klimaatverandering en inspelen op andere opgaven in het gebied - onder meer voor landbouw en waterveiligheid - een belangrijke randvoorwaarde.

Met het programma werken de partijen via zeven inhoudelijke strategieën aan de ecologische doelstellingen:

- Het onttrekken van slib en het nuttig toepassen daarvan in onder meer dijkversterking en verbetering van landbouwgronden.
- Het versterken van de buitendijks sedimentatie gecombineerd met natuurverbetering.
- Het creëren van nieuwe natuurgebieden binnendijks, in combinatie met slibinvang en versterking van de beleving van het gebied.
- Het verkennen van kansen om baggeren en verspreiden van zand en slib te combineren met natuurherstel of het verminderen van de impact op natuur.
- Het creëren van voldoende broedgebieden en hoogwatervluchtplaatsen.
- Het verkennen van de kansen voor versterking van onderwaterleven en biobouwers.
- Het verbeteren en borgen van goed natuurbeheer binnen- en buitendijks.

Cruciaal in dit grensoverschrijdend gebied zijn ook de twee overkoepelde strategieën: het benutten en versterken van de samenwerking met Duitsland en een goed ondersteunend kennisprogramma.

De beoogde resultaten per strategie in 2026 staan in het Programmaplan 2021-2026.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Het initiatief draagt bij aan de volgende doelen:

- Natuur van Wereldklasse, veranderdoel 6.
- Havens, veranderdoelen 4 en 5.

Voortgang en planning

Ieder kwartaal ontvangt de Stuurgroep Economie en Ecologie in Balans een rapportage over de voortgang van de strategieën en projecten. Ieder jaar wordt een monitoringrapportage opgesteld.

De beoogde (tussen)resultaten in de periode 2021-2026 staan in het programmaplan. De programmahorizon is het ecologische streefbeeld in 2050.

Kosten en capaciteit

De programmakosten bedragen circa € 150.000,- (exclusief € 100.000,- voor het kennisprogramma) en de inzet van 7 fte door de opdrachtgevende partijen.

De uitvoeringskosten van de projecten worden bekostigd uit onder meer het Waddenfonds, de PAGW, het HWBP, LIFE-IP en cofinanciering door de verschillende partners van het programma.

UP4. Inrichting Waddenatelier

Initiatieftrekker en betrokkenen

Initiatieftrekker is de provincie Groningen. Andere betrokken organisaties zijn de Waddenprovincies, kustgemeenten, Waddeneilanden en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).

Korte toelichting

De landschappelijke en cultuurhistorische waarden zijn belangrijke en unieke kwaliteiten van het Waddengebied. Naar verwachting zal de druk op deze waarden de komende jaren sterk toenemen door een toenemende vraag naar ruimte voor duurzame energie en bedrijvigheid. Dat vraagt om zorgvuldigheid bij toekomstige inpassingsvraagstukken. Het Waddenatelier kan hierbij helpen.

In het Waddenatelier willen we bestaande kennis en kunde samenbrengen en optimaal benutten voor toekomstige ruimtelijke vragen in het Waddengebied. De gedachte is te komen tot versterkte samenwerking in een netwerkorganisatie. Het Waddenatelier is geen nieuw instituut, en ook geen eenmalige activiteit of evenement.

In het Waddenatelier verkennen partijen samen hoe ontwikkelingen zijn in te passen door middel van ontwerpend onderzoek: hoe kan een plan de ruimtelijke kwaliteit van het Waddengebied versterken, passend bij de bestaande kwaliteiten. De Basiskaart Landschap en Erfgoed en de ruimtelijke vertrekpunten uit de Agenda voor het Waddengebied 2050 vormen hiervoor de basis.

Beoogd resultaat

De beoogde resultaten van het Waddenatelier zijn:

1. Betere kwaliteit van advisering over Waddenbrede landschappelijke en cultuurhistorische vraagstukken, door:
   - Het samenbrengen van partijen met kennis over landschap, cultureel en maritiem erfgoed en ruimtelijke kwaliteit.
   - Het ontwikkelen van een kennis-samenwerkingsverband dat op basis van de ruimtelijke vertrekpunten kan adviseren (expertoordeel) over toekomstige inpassingsvraagstukken in het Waddengebied.
   - Het verbeteren van de kwaliteit van besluitvorming over de ruimtelijke vraagstukken.
2. Zorgvuldige ruimtelijke vertaling van toekomstige ontwikkelingen in het Waddengebied, rekening houdend met de bestaande landschappelijke en cultuurhistorische waarden van het gebied.

Concreet resultaat is een operationeel Waddenatelier in 2022.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Het initiatief draagt bij aan de volgende doelen:

- Landschap en cultureel erfgoed, veranderdoel 1.
- Energietransitie, veranderdoel 1.

Voortgang

De provincies, kustgemeenten, eilanden, RCE en waterschappen hebben al verschillende gesprekken gevoerd. De samenwerking wordt nu verder uitgebouwd.

Planning en vervolg

Eind 2022 is de inrichting van het Waddenatelier voltooid. Het Waddenatelier is dan ingebed in de organisatie van de Agenda voor het Waddengebied en het Uitvoeringsprogramma.

Het Waddenatelier heeft raakvlakken met de Landschapstriënnale. De samenhang wordt nog nader uitgewerkt. Uitgangspunt is dat het Waddenatelier en de Landschapstriënnale elkaar aanvullen.

Kosten en capaciteit

Voor het Waddenatelier gaan we uit van de inzet van kennis en kunde van de bestaande kwaliteitsteams van de Waddenprovincies en RCE. Onduidelijk is nog welke aanvullende middelen en capaciteit nodig zijn om het Waddenatelier operationeel te krijgen. Dit wordt de komende periode uitgewerkt.

UP5. Uitwerking kernwaarden Waddengebied

Initiatieftrekker en betrokkenen

De initiatieftrekker, het ministerie van IenW, voert dit initiatief uit in samenwerking met de Waddenprovincies.

Korte toelichting

Rust, ruimte en stilte zijn belangrijke landschappelijke kernwaarden van de Waddenzee binnen het Waddengebied. Als reactie op de motie van de Kamerleden Dik-Faber en De Groot vindt een verdere uitwerking van deze kernwaarden plaats in criteria en afwegingskaders. Dat gebeurt ook voor 'duisternis' (of donkerte), omdat dit ook als belangrijke kernwaarde van de Waddenzee te beschouwen is. Voor de uitwerking van de kernwaarde ruimte sluiten we aan bij de omschrijving van ‘weidsheid/open horizon’ in de Structuurvisie Waddenzee.

Beoogd resultaat

Dit initiatief levert criteria op voor de kernwaarden rust, ruimte, stilte en donkerte. Hiermee ontstaat een duidelijk afwegingskader voor het beoordelen van initiatieven dat een vertaling krijgt in beleid en regelgeving.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Dit initiatief draagt bij het volgende doel:

- Landschap en cultuurhistorie, veranderdoel 3.

Voortgang

In 2021 heeft een eerste inventarisatie plaatsgevonden van de doorwerking van de kernwaarden van het Waddengebied in beleid. Conclusie is dat er te weinig heldere (regionale) beleidskaders zijn om de kernwaarden rust, ruimte (openheid), stilte en duisternis uit te werken in criteria en een duidelijk afwegingskader. De afgelopen jaren zijn wel aanzetten en pogingen gedaan om tot verdere invulling te komen van enkele van deze kernwaarden. De Waddenprovincies geven hier op dit moment verschillend invulling aan.

Planning en vervolg

De volgende stappen zijn voorzien:

1. Opstellen Plan van Aanpak: 2022.
2. Uitvoeren verkenning van de landschappelijke kernwaarden per Waddenprovincie door of met behulp van de Stichting Landschapstriënnale: 2022/2023.
3. Opstellen van criteria en afwegingskaders in samenwerking met de provinciale kwaliteitsteams en Waddenatelier i.o.: 2024;
4. Verankering van de criteria en afwegingskaders in beleid en regelgeving: 2025.

Kosten en capaciteit

Onderdeel van het Plan van Aanpak (stap 1) is een raming van de kosten en de benodigde capaciteit.

UP 6. Duurzame mobiliteit Waddeneilanden

Initiatieftrekker en betrokkenen

Provincie Fryslân, het ministerie van IenW en Rijkswaterstaat zijn de initiatieftrekkers, vanwege hun verantwoordelijkheid voor de regionale bereikbaarheid, mobiliteit en de concessieverlening Waddenveren. Betrokken partijen zijn in ieder geval de eiland- en vastewalgemeenten, havens, rederijen en beheerders.

Korte toelichting

De afgelopen jaren heeft het Programma naar een Rijke Waddenzee, in samenwerking met Rijkswaterstaat en andere partijen, gewerkt aan de Transitieschets Duurzame mobiliteit Waddeneilanden. Deze wordt binnenkort opgeleverd. De Transitieschets biedt handvatten om duurzame mobiliteit in het Waddengebied verder vorm te geven. Waar nuttig en mogelijk leggen de partijen daarbij een relatie met andere initiatieven en onderwerpen zoals green shipping, certificering en een reserveringssysteem voor de havens van de eilanden. Onderdeel van het initiatief zijn de acties en activiteiten voor slimmer baggeren en structureel meten en monitoren (deelprogramma Bereikbaarheid, veranderdoel 3).

Beoogd resultaat

In 2026 zijn de eerste stappen naar duurzame mobiliteit gezet, met aandacht voor onder meer verduurzaming van het vervoer van en naar de eilanden (inclusief voor- en natraject) en verduurzaming van het vaargeulonderhoud. Dit levert waardevolle inzichten op die een plaats krijgen bij de aanbesteding van de concessie Waddenveren voor de periode vanaf 2029 en in het Nationaal Waterprogramma (NWP) voor de periode vanaf 2027.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Het initiatief draagt bij aan de volgende doelen:

- Bereikbaarheid, veranderdoelen 1, 3 en 4.

Voortgang

De Transitieschets is in 2021 klaar. Op basis daarvan bepalen de partijen de vervolgstappen.

Planning en vervolg

De nieuwe concessie voor de Waddenveren voor de periode vanaf 2029 is een kans om een flinke slag te maken met verdere verduurzaming van de mobiliteit. Het streven is in de aanloop naar de aanbesteding (rond 2026) de juiste input te geven. Het initiatief is dan niet klaar en loopt daarna door.

Kosten en capaciteit

De partijen bekijken op basis van de Transitieschets wat de vervolgstappen zijn en bepalen vervolgens de kosten en capaciteit.

UP 7. Vervolgonderzoek bereikbaarheid Ameland 2030

Initiatieftrekker en betrokkenen

Initiatieftrekker en opdrachtgever voor het Vervolgonderzoek Bereikbaarheid Ameland 2030 (VBA2030) is het ministerie van IenW. Opdrachtnemer is Rijkswaterstaat Noord-Nederland, die daarbij samenwerkt met de gemeenten Ameland en Noordoost Fryslân, de provincie Fryslân, Wagenborgen en andere stakeholders.

Korte toelichting

De betrouwbaarheid van de vaarverbinding tussen Holwerd en Ameland staat onder druk. Geulen worden kleiner en langer door drempelvorming, uitbochting en het omhoog komen van de waterbodem. Dit zijn natuurlijke processen. Hierdoor is over een steeds grotere lengte baggerwerk nodig om. Als gevolg hiervan neemt de druk op het ecosysteem toe en neemt de garantie voor een bevaarbare geul af. Een oplossing voor de bereikbaarheid van Ameland op de lange termijn is daarom nodig.

Het traject Lange Termijn Oplossingsrichtingen bereikbaarheid Ameland na 2030 (LTOA) heeft twee oplossingsrichtingen opgeleverd die in het Vervolgonderzoek Bereikbaarheid Ameland 2030 (VBA 2030) een verdere uitwerking krijgen: optimalisatie van de bestaande situatie en verplaatsen van de vertrek- en aankomstlocatie. Een keuze over de voorkeursvariant vindt naar verwachting in 2023 plaats.

Beoogd resultaat

Het onderzoek levert in twee fasen resultaten op:

- Fase 1: maximaal drie kansrijke alternatieven per oplossingsrichting.
- Fase 2: uitwerking van de kansrijke alternatieven, de trechtering naar een voorkeursalternatief en geen-spijtmaatregelen.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Dit initiatief draagt bij aan het volgende doel:

- Bereikbaarheid, veranderdoel 4.

Voortgang

Het onderzoek is eind 2021 gestart na de formele aanbesteding.

Planning en vervolg

Het lange termijn onderzoek komt in twee fasen tot stand:

- Fase 1 uitwerking oplossingsrichtingen naar varianten: gereed medio 2021.
- Fase 2 uitwerking varianten en voorkeursalternatief: eind 2022.

Bestuurlijke besluitvorming is voorzien in het voorjaar van 2023.

Kosten en capaciteit

De kosten voor het onderzoek zijn gedekt.
Het onderzoek brengt de kosten van de oplossingsrichtingen en varianten in beeld.

UP8. Onderzoek ecologische effecten klimaatverandering

Initiatieftrekker en betrokkenen

Initiatieftrekker is het ministerie van LNV. Een programmateam van de Nationale Wetenschapsagenda (NWA) voert het initiatief uit. Het programmateam heeft een voorzitter van de NWA en bestaat verder uit vertegenwoordigers van de ministeries van LNV en I&W, het Waddenfonds, het IKW-opgaveteam Waddenzee (namens de Waddenprovincies), de Waddenacademie en de Beheerautoriteit Waddenzee (vanwege de verantwoordelijkheid voor toegepaste kennis in beheer).

Korte toelichting

De ministeries van LNV, IenW en EZK, de provincies Noord-Holland, Fryslân en Groningen (via het Waddenfonds) en de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (via de Nationale Wetenschapsagenda) investeren de komende vijf jaar € 4 miljoen in kennisontwikkeling voor het Waddengebied. Het onderzoeksprogramma focust op de ecologische effecten van klimaatverandering in het Waddengebied. Het programma levert kennis op voor de kennisvragen uit de Agenda voor het Waddengebied en de Trilaterale onderzoeksagenda voor de Waddenzee. Ook komt met dit programma kennis beschikbaar over cumulatie van effecten van alle menselijke activiteiten op de waddennatuur.

Het NWA-programmateam werkt de vorm van het programma en de inschrijvingsprocedure uit en stelt een stappenplan en planning op. De ambitie is het programma samen met Duitsland en Denemarken verder te ontwikkelen. Als er overeenstemming is over het plan van aanpak stellen de partijen de *call for proposals* op. Die komt uiteindelijk op de NWO-website te staan. Consortia kunnen vervolgens projectvoorstellen indienen.

Beoogd resultaat

Het initiatief levert kennis op over klimaatverandering in het Waddengebied (deelprogramma 4). Het onderzoeksprogramma vindt plaats onder begeleiding van het Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek.

Bijdrage aan de doelen van de Agenda

Het initiatief draagt bij aan het volgende doel:

- Klimaatverandering, veranderdoel 1.

Voortgang

Het NWA-programmateam werkt een onderzoeksprogramma uit. Vervolgens wordt een onderzoekscall uitgezet, zo mogelijk met deelname van Duitsland en Denemarken.

Planning en vervolg

- Uitwerken onderzoeksprogramma: november 2021-april 2022.
- Uitzetten onderzoekscall: voorjaar 2022.
- Verwachte start: medio 2022.

De eerste resultaten komen naar verwachting vanaf 2023 beschikbaar.

Kosten en capaciteit

De financiering is geregeld.

UP9. Integrale aanpak kustzone

Initiatieftrekker en betrokkenen

De Waddenprovincies zijn de initiatieftrekker. Ze werken samen met waterschappen, gemeenten, Rijkswaterstaat, natuurbeheerders, landbouw, ondernemers en bewoners.

Korte toelichting

In de kustzone komen verschillende grote opgaven samen. Het tempo van de klimaatverandering stelt het gebied in de periode tot 2050 (en daarna) voor grote uitdagingen op het gebied van waterveiligheid en waterbeheer. Daarnaast spelen er uitdagingen op het gebied van leefbaarheid, landbouw, natuur, recreatie en toerisme en havenontwikkeling. Deze uitdagingen hangen vaak met elkaar samen en vragen om integrale, toekomstbestendige keuzes op gebiedsniveau: een integrale aanpak van de kustzone.

Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten hebben hun een eigen verantwoordelijkheid binnen een integrale gebiedsontwikkeling. Waterschappen werken binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) aan het versterken van de Waddenzeedijken. Het Rijk investeert via de Programmatische aanpak Grote Wateren (PAGW) in herstel en ontwikkeling van natuur. Provincies investeren via het Waddenfonds en het Investeringskader Waddengebied in kustontwikkeling en het beter beleefbaar maken van de Waddenkust, evenals gemeenten. Vanuit deze verantwoordelijkheden werken partijen vanuit een gezamenlijk beeld van de opgave en visie aan integrale oplossingen voor de kustzone.

De Waddenprovincies kunnen in hun positie als middenbestuur het proces om tot een gezamenlijke integrale aanpak te komen, faciliteren en aanjagen. Essentieel is daarbij dat de andere betrokken overheden hun vaak sectorale budgetten (zoals HWBP en PAGW) inzetten op basis van een integrerende benadering. Het vraagt de bereidheid om investeringen op elkaar af te stemmen en waar mogelijk aan elkaar te koppelen. Onmisbaar is daarbij het organiseren van voldoende regionale uitvoeringskracht. Hierbij is de betrokkenheid van vertegenwoordigers van de gebruiksfuncties (wonen, landbouw, natuur, industrie en havens) noodzakelijk. Dit vraagt niet alleen budgetten voor projecten, maar ook voor de procesregie.

Beoogd resultaat

Dit initiatief bestaat uit drie onderdelen:

1. Ontwikkeling van een kansenkaart die in beeld brengt waar in de kustzone voor welke functies de grote kansen liggen (en waar niet). Het Waddenatelier kan hierin een belangrijke rol spelen. Ambitie is dat de kansenkaart de basis vormt voor toekomstige integrale gebiedsprocessen en - voor zover er nog ruimte voor is - ook in lopende processen.
2. Procesregie integrale gebiedsontwikkeling: de Waddenprovincies wordt gevraagd de procesregie te voeren gericht op een integrale Waddenbrede ontwikkeling van de kustzone. De komende jaren is een deel van het Investeringskader/Waddenfonds beschikbaar om de integrale opgave voor de korte termijn te faciliteren. In het HWBP en de PAGW zijn middelen gereserveerd om dijkversterkingen te koppelen met andere opgaven langs de kust. Afstemming vindt plaats met de huidige inspanningen en programma's langs de kust zoals Kop van Noord-Holland ("Waddenbaai"), het Friese programma Waddenkust, Werkplaats Waddenkust Omgevingsagenda Noord en ED2050.
3. Ontwikkeling Kustzone Wadden: het Omgevingsberaad bereidt een voorstel voor een Kustfonds Wadden voor. Dit fonds biedt de basis voor het financieren van meekoppelkansen bij maatregelen voor waterbeheer en waterveiligheid, zoals het opvangen van de effecten van klimaatverandering in de kustzone, het versterken van de biodiversiteit, het bevorderen en het versnellen van de energietransitie en het versterken van de zoetwaterhuishouding, de leefbaarheid en duurzaamheid in de kustzones. Het Kustfonds heeft een (eerste) indicatieve omvang van € 1 à 2 miljard. Basisidee is dat de regionale overheden het Kustfonds deels vullen en dat de rijksoverheid aanvult.

Beoogd resultaat is daarmee:

- Een gezamenlijke integrale kansenkaart die laat zien waar in de kustzone voor de verschillende functies de grote kansen liggen (en waar niet).
- Integrale gebiedsgerichte oplossingen voor de opgaven in de kustzone in de planperiode t/m 2026 en steun bij de uitvoering daarvan (onder meer via HWBP, PAGW, IKW/Waddenfonds).
- Voorstel voor een Kustfonds Wadden met steun van verschillende partijen.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Dit initiatief draagt bij aan de volgende doelen:

- Klimaatverandering, veranderdoel 2.
- Natuur van Wereldklasse, veranderdoel 1 en 3.
- Landbouw, veranderdoel 2.
- Recreatie en toerisme, veranderdoel 2 en 3.
- Landschap en cultuurhistorie, veranderdoel 2.

Planning en voortgang

1. Provincies nemen in 2022 het initiatief om samen met andere overheden en gebiedspartijen te komen tot een gezamenlijke kansenkaart, binnen de planperiode t/m 2026 en in de periode tot 2050.
2. Rijk, waterschappen en provincies bekijken in 2022 hoe ze bestaande budgetten, zoals voor het HWBP, de PAGW en het IKW/Waddenfonds, in samenhang kunnen inzetten voor integrale kustontwikkeling en de bijbehorende procesregie.
3. Het Kustfonds Wadden wordt ontwikkeld door een breed samengestelde werkgroep (provincies, gemeenten, bedrijven e.d.) en een onafhankelijk projectleider (uit IKW en Omgevingsberaad). Begin 2022 is het Plan van Aanpak gereed. Het Kustfonds wordt verder ontwikkeld en geprogrammeerd in de periode 2021-medio 2022.

Kosten en capaciteit

1. Kosten voor externe begeleiding bij het opstellen van de kansenkaart bedragen € 50.000,-. De verschillende overheden maken hierover nadere afspraken (of financiering uit centraal budget Uitvoeringsprogramma).
2. Voor deze programmaperiode zijn budgetten beschikbaar vanuit HWBP, PAGW, IKW en evt. aanvullende budgetten. Personele inzet te dekken door Rijk, waterschappen en provincies.
3. De kosten voor het opstellen van het Plan van Aanpak worden gedekt door het Omgevingsberaad Waddengebied en eigen bijdragen van partners. Kosten tot maart 2022 zijn gedekt door het IKW. Eigen bijdrage partners betreft vooralsnog alleen uren. Later is voor vulling van het Kustfonds aanzienlijke inzet nodig van ondernemers, regionale partijen en rijksoverheid.

UP10. Ontwikkeling Kop van Noord Holland ("Waddenbaai")

Initiatieftrekker en betrokkenen

Het proces rond Waddenbaai wordt getrokken door de provincie Noord-Holland. Het initiatief wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met de vier Kopgemeenten, Landschap Noord-Holland, SBB, LTO en het Hoogheemraadschap Hollands-Noorderkwartier.

Korte toelichting

Waddenbaai is eind 2018 gestart als een van de 'frames' uit het ambitiedocument van 'De Kop Werkt!', dat als doel versterking van landschaps- en natuurkwaliteit en beleving (recreatie en toerisme) heeft. Alle partijen herkennen en erkennen dat klimaatverandering en de bijbehorende watergave enerzijds en ruimtebehoefte anderzijds voor een groeiend aantal knelpunten in het gebied zorgen, met name in de agrarische sector en de natuur. De stuurgroep Waddenbaai heeft daarom het doel van Waddenbaai aangepast: van landschapsplan naar een toekomstbestendig landschap. Daarbij zijn twee concrete doelen geformuleerd:

1. Rondje Waddenbaai: er komt een nieuwe fietsroute Den Oever-Den Helder met veerverbinding Den Oever-Oudeschild (2e verbinding met Texel) en beleefpunten die wad en achterland beter met elkaar verbinden;
2. Toekomstbestendige Waddenbaai: binnen specifiek te benoemen deelgebieden werken alle betrokken belanghebbenden samen aan een toekomstbestendige regio, waarin economie, ecologie en landschap in balans zijn.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Het initiatief draagt bij aan de volgende doelen:

- Klimaat, veranderdoelen 2, 3, 4.
- Recreatie en Toerisme, veranderdoelen 1, 2 en 3.

Beoogd resultaat

- Het rondje Waddenbaai is gerealiseerd.
- PM (afhankelijk van besluitvorming begin 2022)

Voortgang

Het Rondje Waddenbaai wordt nu uitgewerkt.

Voor het gebied rond het Amstelmeer in de Kop van Noord-Holland zijn verschillende scenario's in beeld als denkrichtingen voor de toekomstige ontwikkeling van het gebied langs de assen van water, natuur en landbouw. De denkrichtingen dienen als inspiratie om samen met partijen in het gebied te komen tot een toekomstperspectief. De dialoog daarover wordt door middel van verbindend onderhandelen gevoerd. Met de partijen in de stuurgroep zijn gebiedsanalyses uitgevoerd om met gebiedsprocessen te starten. Dat heeft eind 2021 nog niet tot een keuze voor een gebied geleid. Een belangrijke reden is dat in de Kop van Noord-Holland al veel projecten, processen en onderzoeken lopen om tot oplossingen te komen voor de gebiedsurgenties klimaat, water en ruimte. De partijen bespreken begin 2022 in regioverband hoe ze tot samenhang en overzicht kunnen komen en welke 'stoel' de coördinatie voort.

Planning en vervolg

Het streven is in 2022 een subsidieaanvraag bij het IKW in te dienen voor het Rondje Waddenbaai.
Begin 2022 vindt besluitvorming plaats over het vervolg van Toekomstbestendige Waddenbaai.

Capaciteit en kosten

Na het uitwerken van het Rondje en het formuleren van een nieuwe opdracht voor een Toekomstbestendige Waddenbaai zijn de benodigde capaciteit en kosten nader te specificeren (inclusief de inzet van deelnemende overheden en andere partijen). Uitgangspunt is een onafhankelijk projectleider waarmee de gebiedspartijen samen komen tot een uitvoeringsprogramma voor het Rondje en een uitvoeringsperspectief voor een Toekomstbestendige Waddenbaai (voor afzonderlijke deelgebieden en in samenhang met andere ontwikkelingen in het Waddengebied).

UP11. Mogelijkheid energietransitie Waddengebied

Initiatieftrekkers en betrokkenen

De provincies Noord-Holland, Groningen en Fryslân zijn de initiatiefnemers. Ze werken in nauwe samenwerking met de ministeries van LNV, IenW en EZK en het Omgevingsberaad Waddengebied.

Korte toelichting

Ambitie van het initiatief 'Mogelijkheid energietransitie Waddengebied' is een beeld te schetsen van de manier waarop de energietransitie in het Waddengebied vorm kan krijgen met een neutrale of positieve impact op de hoofddoelstelling voor de Waddenzee. De Agenda voor het Waddengebied, het Klimaatakkoord en andere bestaande beleidskaders (zoals de Nationale Omgevingsvisie en provinciale omgevingsvisies en regionale en lokale energieprogramma's) vormen het vertrekpunt. De schets brengt in beeld wat wel kan, en ook wat niet kan. Dit levert in 2022 een instrument op (inclusief kaartbeelden en afwegingskader) dat ondersteuning biedt bij en richting geeft aan toekomstige beleidskeuzes. Op deze manier vindt een verdieping en verbreding plaats van de cluster-vensterbenadering.

Het instrument is toepasbaar in landelijke, regionale en lokale planprocessen, bijvoorbeeld voor de 2.0-versies van de Regionale Energiestrategieën van de regio's Noord-Holland Noord, Fryslân en Groningen, het Nationaal Waterprogramma (en Programma Noordzee), de Verkenningen aanlanding op zee (VAWOZ) en de Transitievisies Warmte van de eiland- en kustgemeenten.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Het initiatief draagt bij aan de volgende doelen:

- Energietransitie, veranderdoel 1.
- Omgaan met klimaatverandering.
- Landschap en cultuurhistorie, veranderdoel 1.

Beoogd resultaat

Het initiatief levert twee resultaten op:

- Een door overheden én stakeholders gedeelde beschrijving van bestaande en toekomstige energieopgaven en de wijze waarop die opgaven in het Waddengebied invulling kunnen krijgen (wat kan waar wel, wat kan waar niet?), rekening houdend met de kernwaarden van het Waddengebied.
- Een voorstel voor het omgaan met de kernwaarden in het Waddengebied bij toekomstige besluitvorming over de energietransitie.

Voortgang

Het initiatief loopt. De projectgroep bestaat uit vertegenwoordigers van de drie Waddenprovincies en het Omgevingsberaad Waddengebied. Ook de ministeries van EZK, IenW en LNV zijn betrokken. In de uitvoering worden ook alle andere partners van het Uitvoeringsprogramma nadrukkelijk betrokken. Er is nog geen plan van aanpak. Op dit moment wordt geschreven aan een opdrachtformulering voor een extern bureau dat de feitelijke verkenning uitvoert.

Planning

Het eindresultaat is gereed in 2022. Afhankelijk van het resultaat krijgt het initiatief al dan niet een vervolg.

Vervolg

Na bespreking van het resultaat in het BO Waddengebied is een vervolgtraject denkbaar in de periode vanaf 2023. Dit zal zich naar verwachting vooral richten op procesafspraken over de vertaling van de energieverkenning in besluitvorming over de energietransitie, bijvoorbeeld bij volgende versies van de Regionale Energiestrategieën.

Kosten en capaciteit

De verwachte kosten van het initiatief bedragen vooralsnog naar schatting maximaal € 30.000,-, exclusief de kosten van een eventueel vervolg. Deze kosten zijn nog niet gedekt. De personele inzet van betrokken organisaties (provincies, ministeries, Omgevingsberaad) vindt plaats vanuit bestaande formatie.

UP12. Programma Brede welvaart Waddeneilanden

Initiatieftrekker en betrokkenen

Initiatieftrekkers zijn de Eilandgemeenten. Ze werken samen met het Rijk en de Waddenprovincies op basis van het 'Convenant Samenwerking Waddeneilanden'. Per actielijn zijn de samenwerkingspartners benoemd.

Korte toelichting

Het Programma Brede Welvaart Waddeneilanden richt zich op behoud en versterking van de leefbaarheid op de Waddeneilanden. Naast het thema leefbaarheid staan daarbij ook de thema's duurzame energie en circulaire economie centraal. Alle drie vallen ze onder 'brede welvaart'.

Het programma bestaat uit 15 actielijnen, verdeeld over 5 programmalijnen:

1. Goed wonen en leven
2. Toekomstbestendig ondernemen en ontwikkelen
3. Optimaal Bereikbaar & Verbonden
4. Duurzame Energie
5. Circulaire Economie

Beoogd resultaat

Per actielijn zijn de beoogde resultaten beschreven. Het overkoepelende doel is dat de eilanden een aantrekkelijk woon-, werk- en leefgebied blijven voor de inwoners, waar het voorzieningenniveau op peil is en iedereen een leven lang kan wonen.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Het initiatief draagt bij aan de volgende doelen:

- Leefbaarheid, alle veranderdoelen.
- Energietransitie, veranderdoel 2.
- Recreatie en toerisme, veranderdoel 6, 7 en 8.
- Klimaatverandering, veranderdoel 3.

Voortgang

Het Algemeen Bestuur van het Samenwerkingsverband heeft het Programma Waddeneilanden op 24 juni 2021 vastgesteld. Er is een stuurgroep ingericht met de volgende leden: voorzitter (lid van het dagelijks bestuur, als bestuurlijk opdrachtgever), vijf wethouders (elk bestuurlijk trekker van één programmalijn), de secretaris-directeur van het Samenwerkingsverband (ambtelijk opdrachtgever), een gemeentesecretaris (namens de Directieraad) en de programmamanager. Uitbreiding is mogelijk met vertegenwoordigers van de provincies en het ministerie van BZK.

Planning en vervolg

Het programma gaat in 2022 van start en heeft een looptijd van vijf jaar (2021 -2026).

Veel projecten zijn nog niet concreet en nog niet volledig gefinancierd. In 2022 krijgen de projecten een verdere uitwerking (in inzet en potentiële financiering) en worden ze gekoppeld aan de diverse eilanden. Daarnaast vindt afstemming plaats met de programmalijnen van het Waddenfonds/IKW die vallen onder het thema Eilanden op Eigen Kracht (gelijke doelen voor duurzaamheid, circulariteit en duurzame brede welvaart/toerisme).

In 2022 start een aantal 'quick wins'-projecten van de programmalijn Goed wonen en Leven. Hiervoor heeft het Rijk onlangs een bedrag van € 4,5 miljoen beschikbaar gesteld (Kamerbrief over de invulling van '10*€ 100 mln voor additionele woningbouw').

Kosten en capaciteit

De geschatte totale investering voor uitvoering van het gehele programma bedraagt € 36 miljoen. Prioriteit ligt nu bij het opzetten van een adequate organisatie en financiering. De Waddeneilanden hebben voor het opstartjaar 2022 € 300.000,- beschikbaar gesteld. Daarmee kan een compacte programmaorganisatie aan de slag. In 2022 moet zicht komen op de financiering van het totale programma. Naast een substantiële investering van de eilanden zelf, lopen hierover ook gesprekken met de convenantpartners en andere partijen. Voor het realiseren van het totale programma is een robuustere programmaorganisatie noodzakelijk. De kosten hiervan worden geschat op circa € 600.000,- per jaar.

UP13. Programma Versterking recreatie en toerisme langs de Waddenkust

Initiatieftrekker en betrokkenen

Initiatieftrekkers zijn de Waddengemeenten die voor dit initiatief samenwerken met de Waddenprovincies, private partijen en regionale organisaties (Merk Fryslân, Marketing Groningen, Holland Boven Amsterdam) en het IKW Opgaveteam Vermarkten en Versterken Werelderfgoed.

Korte toelichting

De Vereniging van Waddenzeegemeenten werkt aan het programma 'Grenzeloos gebied, begrensd genieten'. Met dit programma willen partijen een impuls geven aan duurzame regionale recreatie en toerisme langs de Waddenkust en de noordelijke IJsselmeerkust. Achterliggende doelen zijn: ontwikkeling van de Waddenkust als *Green destination*, sterkere bewustwording van natuur, landschap en culturele waarden en versterking van beleving en toerisme als economische drager.

Uitvoering van dit programma gebeurt door de initiatieven van private partijen, gemeenten, regionale organisaties (zoals Merk Fryslân, Marketing Groningen, Holland Boven Amsterdam) en provincies te bundelen. De partijen benutten de Landschapstriënnale 2023 als belangrijk moment voor de beoogde toeristische ontwikkeling.

Beoogde resultaat

Het beoogde resultaat is een samenwerkingsstructuur die de regionale en lokale overheidsbelangen verbindt met initiatieven en ontwikkelingen op het gebied van recreatie en toerisme. Deze structuur biedt houvast aan betrokken overheden, private partijen en gebruikers; hiermee kunnen ze projecten beter tot uitvoering brengen.

Specifiek is het programma gericht op:

- Groter en diverser aanbod van overnachtingen, horeca en voorzieningen en betere bestemmingen.
- Betere bereikbaarheid, vooral parallel aan de kust, meer toeristische overstapplaatsen en vervoerwijzen (zoals een kustbus) en doorverwijzende bestemmingen.
- Samenwerking in netwerken van kustgemeenten, aanbieders, natuur- en landschapsbeheerders, musea en bezoekerscentra. Daarbij wordt aangesloten bij het platform 'Team de Kust'.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Het initiatief draagt bij aan de volgende doelen:

- Recreatie en toerisme, veranderdoel 1, 2 en 3.

Voortgang

De Vereniging van Waddenzeegemeenten heeft het plan van aanpak (programmaplan) inhoudelijk geaccordeerd.

Planning en vervolg

Belangrijke vervolgstappen zijn:

- Akkoord voor de financiering en bemensing: december 2021.
- Indiening van het IKW-programma Recreatie en toerisme langs de kust en akkoord van het Waddenfondsbestuur: 2022-2026.
- Toeristische Landschapstriënnale: 2023 (en daarna bestendiging van de impuls die daarvan uitgaat).

Kosten en capaciteit

De programmafinanciering is nog niet geregeld. Na vaststelling van het Plan van Aanpak wordt een beroep gedaan op de betrokken partijen voor inzet van capaciteit. Daarbij wordt ook gekeken naar de samenwerking met het IKW-Opgaveteam en de mogelijkheden die de Landschapstriënnale 2023 biedt.

De geschatte inzet voor het opzetten en aanjagen van het programma (vanaf accordering in de Vereniging) bedraagt circa 0,6 fte en enig procesgeld.

UP14. Maritieme ontwikkeling havenplaatsen

Initiatieftrekker en betrokkenen

Initiatieftrekker namens de kustgemeenten is de gemeente Harlingen. De andere havengemeenten leveren een substantiële bijdrage aan dit initiatief, in nauwe samenwerking met de havens, provincies, waterschappen en stakeholders.

Korte toelichting

Met de uitvoering van *'Marconi Buitendijks'* heeft Delfzijl weer een verbinding met de Waddenzee gekregen. Toch zijn hier nog enkele belangrijke uitdagingen, zoals het omleiden van het spui, vergroting van de zeesluis en herstel van de oude zeesluis voor de recreatievaart. *'Marconi'* is een inspiratiebron voor andere havensteden (Harlingen en Den Helder) en visserijhavens (Lauwersoog en Den Oever). Ook daar zijn initiatieven om de maritieme wereld en de Waddenzee beter beleefbaar maken en een wervender vestigingsklimaat te creëren. Daarbij leggen we steeds de koppeling met opgaven op het gebied van de natuur, toerisme en recreatie, leefbaarheid, economische havenontwikkeling, energietransitie en de slibhuishouding. Een voorbeeld is het Programma Harlingen dat inzet op ontwikkeling van Harlingen tot maritiem centrum met een moderne industriehaven, behoud van het historisch karakter, versterking van recreatie en toerisme, natuur en havenontwikkeling, passend bij het Werelderfgoed en inspelend op de effecten van klimaatverandering. Ook in de andere havenplaatsen spelen grote opgaven die samenhangen met transities in de visserij of de ontwikkeling van het maritiem cluster in Den Helder.

De gemeenten van de havenkustplaatsen ontwikkelen een programma om, van elkaar lerend, sterker in te zetten op de relatie met de Waddenzee, de beleving van de Waddenzee in visserijhavens en havensteden en doorwerking van de verschillende havenvisies. Daarbij brengen ze de gezamenlijke dilemma's in beeld om tot een gezamenlijke aanpak te komen, te leren van elkaars ervaringen en deze lessen in praktijk te brengen. Het programma bestaat uit projecten voor de periode tot 2026 en geeft zicht op projecten voor de (middel)lange termijn.

Beoogd resultaat

Het beoogde resultaat is een door bestuurders en stakeholders gedragen programma voor de havenkustplaatsen. De gezamenlijke opgaven voor havenontwikkelingen zijn in beeld en oplossingen zijn uitgevoerd of in plannen geborgd mét mogelijke financieringsbronnen (onder meer IKW/Waddenfonds). Het programma heeft een looptijd tot 2026 en biedt een doorkijk naar de (middel)lange termijn. Daarmee levert het programma ook bouwstenen voor het Kustfonds Wadden. De resultaten passen binnen de doelen en ambities van de Agenda voor het Waddengebied 2050.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Het initiatief draagt bij aan de volgende doelen:

- Natuur van Wereldklasse, veranderdoel 1a, 2c en 4;
- Bereikbaarheid, veranderdoel 1;
- Klimaat, veranderdoel 2;
- Energietransitie, veranderdoel 2 en 3;
- Recreatie en toerisme, veranderdoel 1, 2, 4 en 11;
- Havens, veranderdoel 5;
- Landschap en cultuur erfgoed, veranderdoel 4.

Voortgang

Bestuurders van de betrokken gemeenten hebben op 20 september 2021 hun medewerking toegezegd aan het verder vormgeven van dit programma. Een Plan van Aanpak is in voorbereiding. De gemeente Harlingen heeft het initiatief genomen om samen met de gemeenten Het Hogeland, Eemsdelta, Hollands Kroon en Den Helder de opzet vorm te geven en het draagvlak te peilen. Op 11 november 2021 heeft een startbijeenkomst plaatsgevonden met gemeenten en havens om de gezamenlijke ambitie, de hoofdlijnen van het programma en de scope te bepalen.

Planning en vervolg

- Akkoord op de hoofdlijnen van het Plan van Aanpak en de financiering in het dagelijks bestuur van de Vereniging van Waddenzeegemeenten. ;
- Plan van aanpak gereed: februari 2022.
- Bestuurlijk vastgesteld programma naar Stuurgroep Waddenprovincies en het Waddenfonds in 2022.
- Start uitvoering programma: 2023.
- Korte termijn doelen gereed en uitvoeringsplan met financiering voor de middellange en lange termijn: eind 2026.

Kosten en capaciteit

Onderdeel van het Plan van Aanpak is een begroting, inclusief een raming van de proceskosten. De partijen gaan voor de planfase uit van een externe projectleider en inzet van de betrokken gemeenten. Ze zetten in op een tijdelijk samenwerkingsvorm tussen de betrokken gemeenten. Harlingen investeert op dit moment in de initiatieffase om een solide basis te leggen voor het Plan van aanpak. Voor de plan- en uitvoeringsfase zijn middelen gereserveerd bij de grote opgave Havens en natuurontwikkeling in het Investeringskader Waddengebied.

UP 15. Ecoport Innovatieprogramma verduurzaming havens

Initiatieftrekker en betrokkenen

Initiatieftrekker is de Raad van Advies Waddenzeehavens. Uitvoering vindt plaats onder leiding van iTanks.

Korte toelichting

De Waddenzeehavens willen met hun directe omgeving en in samenwerking met het bedrijfsleven continu innoveren om te blijven verduurzamen. In 2020 is proefgedraaid met een EcoPort innovatieprogramma, onder meer met recycling van visnetten en de aanpak van oilspills in havens. Een meting van de samenstelling van baggerslib ter plaatse ('in-situmeting') staat op de planning, evenals de opzet van een netwerk voor uitwisseling van 'best practices'. Financiers waren de Waddenprovincies, RWS en Waddenzeehavens.

Voor het vervolg van het programma staan de volgende onderdelen op de agenda:

- De uitstoot van CO_2 en stikstof verder reduceren in en rond de Waddenzeehavens.
- De circulaire economie in en rond de Waddenzeehavens versterken.
- Meer biodiversiteit realiseren in en rond de Waddenzeehavens.
- De energietransitie in en rond de Waddenzeehavens versnellen.
- Een duurzaam ecosysteem ontwikkelen in en rond de Waddenzeehavens.
- Beschikbaarheid en productie van industrieel proceswater vergroten.
- Boortechnieken voor kabels en leidingen verduurzamen.

Beoogd resultaat

In 2022 is een uitvoeringsprogramma voor de periode 2022-2026 gereed.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Het initiatief draag bij aan de volgende doelen:

- Natuur van Wereldklasse, veranderdoel 4.
- Bereikbaarheid, veranderdoel 2 en 3.
- Energietransitie, veranderdoel 1.
- Havens, veranderdoel 1 en 2.
- Overige activiteiten, veranderdoel 3.

Voortgang

De Raad van Advies heeft haar steun uitgesproken voor de opzet van het programma, op basis van de ervaringen tot nu toe en de gepresenteerde nieuwe innovatiemogelijkheden.

De uitvoering van het EcoPort innovatieprogramma is met het IKW-Opgaveteam Havens besproken en de uitwerking van het programma is gestart. iTanks treedt op als penvoerder van het programma in samenwerking met de Waddenzeehavens.

Kosten en capaciteit

Capaciteit en kosten voor de opzet van het programma zijn gedekt.

UP16. Green shipping

Initiatieftrekkers en betrokkenen

Initiatieftrekker binnen het Uitvoeringsprogramma is het programma Waddenzeehavens. Het programma Green shipping wordt getrokken door FME, de gezamenlijke ondernemersorganisatie voor de technologische industrie. In het programma werken de Waddenzeehavens samen met verschillende bedrijven en met de Rijksrederij.

Korte toelichting

Het havenbedrijfsleven wil internationaal vooroplopen en een voorbeeldrol vervullen voor schone en fossielvrije scheepvaart in het Waddengebied. De ambitie is dat in 2030 60% van de 'Waddenvloot' CO_2-vrij en zonder schadelijke emissies vaart (onder meer geluidsarm en stikstofvrij). Voor 2040 is dit aandeel op 100% gesteld. De scheepvaart in het Waddengebied vaart nu nog bijna volledig op fossiele brandstof (diesel). Prijstechnisch zal de sector niet snel overstappen op fossielvrije brandstof. Vanwege de lange afschrijvingstermijn van schepen is nieuwbouw niet de (enige) oplossing; ombouw is cruciaal om deze transitie van de grond te krijgen.

Beoogd resultaat

Het programma ontwikkelt en test pilotsschepen die het Waddengebied als thuishaven hebben en laten zien hoe de scheepvaart emissie- en fossielvrij kan varen. Ook het realiseren van de bijbehorende havenfaciliteiten is onderdeel van de pilots. Het initiatief omvat circa tien pilots.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Het initiatief draagt bij aan de volgende doelen:

- Havens, veranderdoel 1.
- Bereikbaarheid, veranderdoel 2.
- Visserij, veranderdoel 1.

Voortgang

Het programma is gestart in juli 2020 en heeft een looptijd van vier jaar. Het eerste schip, de 'Ecolution', is omgebouwd om op waterstof te varen en voert nu proefvaarten uit. Het is een testschip en dient ook als vlaggenschip voor het programma Green shipping. Het Waddenfonds heeft ook vier andere pilots gehonoreerd. De oprichting van het Kennisdisseminatie Board wordt naar voren gehaald (2021). De eerstvolgende mijlpaal is een 'green shipping werkbezoek' van de nieuwe minister van IenW aan Lauwersoog.

Planning en vervolg

Het programma Waddenzeehavens werkt aan het Plan van Aanpak Green Shipping voor het Waddengebied t/m 2030, passend binnen de doelen uit de Agenda. Dit initiatief is aanvullend op het lopende programma onder leiding van FME. Aandachtspunt is hoe na afronding van het programma (2024) om te gaan met een eventuele onrendabele top van pilotprojecten die nu door het programma wordt gefinancierd. Hoe dit gaat lopen ligt (op dit moment) buiten de invloedsfeer van Green shipping, maar moet wel geregeld worden.

Kosten en capaciteit

Het IKW-programma Green shipping is financieel gedekt (€ 8 miljoen uit het Waddenfonds en € 2 miljoen van de Waddenprovincies). De totale kosten van het programma bedragen circa € 26 miljoen. Hiermee zijn de pilots voor een deel van de Waddenvloot gedekt. Voor de pilots voor het overige deel van de Waddenvloot - met name voor de grotere schepen en de veerboten - is nog geen financiële dekking; daarover vinden gesprekken plaats met het bedrijfsleven.

De capaciteit voor het maken van het Plan van Aanpak is geregeld via de Raad van Advies Waddenzeehavens. Het Plan van Aanpak zal ook ingaan op de benodigde middelen van onder meer het IKW/Waddenfonds en mogelijk RVO/EU.

UP17. Tijdelijke parkeerfaciliteit offshore-installaties

Initiatieftrekker en betrokkenen

De gemeente Den Helder is initiatieftrekker en werkt hierbij nauw samen met Port of Den Helder, gemeente Texel, de Waddenzeehavens en het ministerie van IenW.

Korte toelichting

In de voormalige PKB Waddenzee staat dat "Het kabinet zal zorgdragen voor een alternatief buiten de Waddenzee voor het parkeren van booreilanden en andere offshore-installaties." De bijbehorende Nota van Toelichting geeft aan: "Als alternatieven zullen onder meer de mogelijkheden in de haven van Den Helder, de Noordzeekustzone ten noorden van Noorderhaaks en de Noordzeekustzone ten zuiden van de onveilige zones bij de Kop van Noord-Holland worden onderzocht. Indien op basis van dit onderzoek geen redelijk alternatief gevonden kan worden, dan is het kabinet bereid de structuurvisie op dit punt partieel te herzien."

Tot nu toe is geen alternatief gebied aangewezen. In de Agenda hebben we daarom als strategie opgenomen: "Modernisering en/of ombouw van boorplatforms faciliteren door met alle partijen samen een oplossing te zoeken voor een tijdelijke parkeerfaciliteit in de buurt van de haven van Den Helder."

De Port of Den Helder faciliteert onder meer modernisering en ombouw van offshore installaties in het kader van de verduurzaming van de offshoresector. In de bedrijfsvoering maken offshore installaties gebruik van gas. In de haven worden ze omgebouwd voor het gebruik van zonne-energie, om CO_2-uitstoot te voorkomen. De haven biedt nu ruimte voor één offshore platform. Als zich een volgende offshore installatie aandient voor ombouw, moet deze wachten voor binnenkomst. De energietransitie zal leiden tot een toenemende vraag naar (om)bouw van offshore installaties (ombouw naar productie en doorvoer van waterstof door de bestaande infrastructuur).

Beoogd resultaat

Het beoogde resultaat van dit initiatief is een faciliteit voor het tijdelijk parkeren van offshore installaties in de buurt van de haven van Den Helder, zoals toegezegd door kabinet in 2007.

Bijdrage aan de doelen van de Agenda

Dit initiatief draagt bij aan het volgende doel:

- Havens, veranderdoel 2.

Voortgang

Op dit moment wordt een Plan van Aanpak opgesteld. Dit is naar verwachting uiterlijk begin 2022 gereed.

Planning en vervolg

De vervolgplanning is onderdeel van het Plan van Aanpak.

Kosten en capaciteit

Kosten betreffen de inzet van een onafhankelijk procesbegeleider. Vanwege de voorgeschiedenis heeft het ministerie van IenW toegezegd voor een oplossing zorgen.

UP18. Ontwikkeling zoetwaterstrategie voor de landbouw in het Waddengebied

Initiatieftrekker en betrokkenen

Initiatieftrekker is de landbouwsector, die aan dit initiatief samenwerkt met de provincies, waterschappen en gemeenten. Ook overige partijen worden betrokken.

Korte toelichting

De beschikbaarheid van zoetwater in het Waddengebied staat steeds meer onder druk door het vaker optreden van weerextremen en zeespiegelstijging. In de kustzone werken de overheid en de landbouwsector samen aan oplossingen in het Deltaprogramma Zoetwater (DPZW) en het Deltaprogramma Agrarisch Waterbeheer (DAW). Op provinciaal niveau werken de waterschappen en provincies aan plannen voor integraal zoetwaterbeheer. Landbouwpartijen in de noordelijke kleischil gaan op zoek naar mogelijkheden om slim om te gaan met zoetwater voor de landbouw in het Waddengebied. Ze zoeken daarbij naar manieren om hoogwaardig voedsel te verbouwen met respect voor de waarden van het Waddengebied bij toename van extremen in het weer, verzilting en wisselende zoetwaterbeschikbaarheid.

Het initiatief bestaat uit twee lijnen:
1. ontwikkelen van een zoetwaterstrategie;
2. ontwikkelen van het Kenniscentrum Verzilting.

De te ontwikkelen zoetwaterstrategie voor het noordelijk kustgebied heeft als doel op korte en langere termijn te kunnen beschikken over voldoende en kwalitatief goed zoetwater voor de landbouw. De partijen houden daarbij rekening met veranderende klimaatomstandigheden en de waterbehoefte voor functies als natuur, industrie en drinkwater. De strategie gaat in op aanvoer, vasthouden, verdelen en afvoer van zoet water (door waterschappen) en efficiënt en effectief gebruik van zoet water (door de landbouw).

Belangrijke pijlers en bijbehorende projecten van de zoetwaterstrategie zijn:
- Monitoring verzilting (Boeren Meten Water).
- Ontwikkeling toekomstbestendig regionaal watersysteem (waterschappen).
- Toepassen nieuwe technieken voor het behouden van de zoetwaterlens en (ondergrondse) opslag van zoet water (spaarwatertechnieken).
- Ontwikkelen van een zouttolerant bouwplan (proefboerderijen).
- Kennis borging en kennisdeling.
- Ontwikkelen van een economisch perspectief voor de toepassingen.
- Onderdelen van de strategie krijgen invulling in projecten van het programma Zoet op Zout (Boeren meten Water, Zouttolerant bouwplan).

Het Kenniscentrum Verzilting is een nationaal kenniscluster gericht op voedselproductie in verziltende delta's in de wereld. Het doel is projecten te initiëren, noodzakelijke innovaties te onderzoeken, de toepassing van innovaties op praktijkschaal te bevorderen en verdere opschaling voor te bereiden. De provincie Fryslân heeft een consortium van HVHL, WUR, RUG, Academie van Franeker, Deltares en Potato Valley gevraagd het Kenniscentrum Verzilting te ontwikkelen. Het zoet-zoutknooppunt zorgt voor verbinding tussen de verschillende initiatieven op het gebied van verzilting in de Nederlandse kustgebieden en is nauw betrokken bij het kenniscentrum.

Beoogd resultaat

De beoogde resultaten van dit initiatief zijn:
- Een zoetwaterstrategie voor het noordelijk kustgebied.
- Doorontwikkeling van het nationaal Kenniscentrum Verzilting gericht op voedselproductie in verziltende delta's.
- Uitvoering van projecten binnen het Programma Zoet op Zout.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Het initiatief draagt bij aan de volgende doelen:
- Natuur van Wereldklasse, veranderdoel 1c en 3c.
- Omgaan met klimaatverandering, veranderdoel 2 en 3.
- Leefbaar Waddengebied, veranderdoel 4a.
- Landbouw, veranderdoel 2.

Het initiatief wordt afgestemd met de andere initiatieven van de Agenda en het Uitvoeringsprogramma. Per Waddeneiland een integraal water-/klimaatplan opgesteld, met een integrale benadering van de waterbeschikbaarheid voor alle functies, waaronder landbouw, drinkwatervoorziening en leefbaarheid. De beschikbaarheid van proceswater is onderdeel van het initiatief Ecoport Innovatieprogramma verduurzaming havens (UP15). De zoetwaterstrategie levert bouwstenen op voor het initiatief Integrale aanpak kustzone (UP9).

Voortgang

Het Programma Zoet op Zout is gestart in 2021. De organisatie wordt nu verder ingericht. Sommige programmaonderdelen zijn al gestart (Boeren Meten water en Zouttolerant bouwplan).

Planning en vervolg

Het Programma Zoet op Zout wordt verder ontwikkeld in 2022 en verder.
Het Kenniscentrum Verzilting start vanaf 2022. De governance is eind 2021 gereed.

Kosten en capaciteit

Programma Zoet op Zout: financiering is rond.
Kenniscentrum Verzilting: financiering moet voor een groot deel nog gevonden worden.

UP19. Waddenzee Visserij Platform

Initiatieftrekker en betrokkenen

Initiatieftrekker is de visserijsector die voor dit initiatief samenwerkt met Programma naar een Rijke Waddenzee (PRW), Coalitie Wadden Natuurlijk (CWN) en de Beheerautoriteit Waddenzee.

Korte toelichting

Het bundelen van de ervaring en kennis binnen de visserijsector kan bijdragen aan zorgvuldig beheer van de Waddenzee en het versterken van de visserijsector. Daarom heeft de sector in 2020 het initiatief genomen om samen met de PRW het Waddenzee Visserij Platform op te richten en daarin te werken aan een gezamenlijke toekomstvisie voor de gehele Waddenzeevisserij. Onderdeel van deze toekomstvisie is ook de bijdrage die de visserij kan leveren aan het verzamelen en ontsluiten van kennis over visbestanden en schelpdieren en het op tijd signaleren van veranderingen in de natuurkwaliteit en morfologische ontwikkelingen, als bijdrage aan het natuur- en visserijbeheer in de Waddenzee.

Beoogd resultaat

De beoogde resultaten van dit initiatief zijn:

- De robuuste samenwerking in het Waddenzee Visserij Platform continueren in 2022 en de jaren daarna voor de gehele Waddenzeegebonden visserij.
- De gezamenlijke vertegenwoordiging van de visserij in het Omgevingsberaad Waddengebied continueren.
- Uiterlijk in 2026 een gezamenlijke vertegenwoordiging van de visserij inzetten in het Beheerderscollectief, als verzamelpunt voor monitoring en onderzoek vanuit de visserij.
- Uiterlijk in 2026 in samenspraak met de Beheerautoriteit Waddenzee de monitoring vormgeven.
- In 2022 de verkenning starten om samen met CWN tot een gezamenlijk toekomstbeeld te komen.
- Vanaf 2026 een tweejaarlijks visplan opstellen.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Dit initiatief draagt bij aan de volgende doelen:

- Visserij, veranderdoel 2.
- Natuur van Wereldklasse, veranderdoel 4c.

Voortgang

Het Waddenzee Visserij Platform is in 2020 van start gegaan. Het platform draagt bij aan de uitwerking van de Agenda voor het Waddengebied. Het platform neemt deel aan het Omgevingsberaad Waddengebied namens de verschillende visserijorganisaties.

Planning en vervolg

Het Waddenzee Visserij Platform start in 2022 samen met de CWN aan de verkenning om te komen tot een gezamenlijk toekomstbeeld. Daarnaast is het Waddenzee Visserij Platform met de Beheerautoriteit Waddenzee in gesprek over een plaats in het beheerderscollectief, als kennishouder en leverancier van gegevens over visbestanden. Het Waddenzee Visserij Platform zal werken met een werkplan dat richting geeft aan de planning en de te behalen resultaten. De geplande resultaten bepalen mede de plannen van het Waddenzee Visserij Platform voor de lange termijn. In 2025-2026 wordt daar de focus op gelegd.

Kosten en capaciteit

De capaciteit en financiering voor de activiteiten van het Waddenzee Visserij Platform zijn gedekt. Voor het opstellen van een gezamenlijke toekomstvisie van het Platform en de CWN zijn aanvullende middelen nodig. De kosten hiervoor bedragen circa € 40.000,- (€ 20.000,- voor het Platform, € 20.000,- voor de CWN). Hiervoor wordt in 2022 aansluiting gezocht met lopende programma’s.

UP20. Beleidsregels voor drones in het Waddengebied

Initiatieftrekker en betrokkenen

Initiatieftrekker is het ministerie van IenW. Betrokken partij is het Omgevingsberaad Waddengebied.

Korte toelichting

Dit initiatief is gericht op het goed reguleren van vliegen met drones in het Waddengebied. Het doel is in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen en tegelijk de rust en ruimte van de Waddenzee en de Noordzeekustzone te beschermen. Op dit moment zijn vluchten met de drones formeel verboden boven de Waddenzee. Voor maatschappelijke doeleinden (zoals het vervoer van medicijnen) en beheer (onderzoek en monitoring) is het wenselijk (bepaalde vormen van) dronevluchten mogelijk te maken. Regels voor dronegebruik moeten uitvoerbaar en handhaafbaar zijn.

De partijen gaan na wat nodig is in aanvulling op het bestaande beleid. Uitgangspunt is de rust, stilte en ruimte voor de natuur in de Waddenzee en de Noordzeekustzone te respecteren. Een logische stap lijkt aanpassing van het Besluit beperkingen burgerluchtverkeer door drones daarvan uit te zonderen en tegelijkertijd na te gaan of de bescherming van de natuur (rust, stilte en ruimte) op een andere manier is veilig te stellen, bijvoorbeeld via zonering.

Beoogd resultaat

Het beoogde resultaat van dit initiatief is duidelijke regelgeving voor het vliegen met drones in het Waddengebied vanaf 2022.

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Dit initiatief draagt bij aan het volgende doel:

- Overige activiteiten, veranderdoel 5.

Voortgang

Het Omgevingsberaad Waddengebied heeft een advies uitgebracht aan de minister van IenW. In overleg met het Omgevingsberaad en stakeholders werkt het ministerie van IenW aan een reactie die ook ingaat op de opties om beperkte dronevluchten toe te laten (welke, wanneer, onder welke voorwaarden) en de manier waarop in de tussentijd met de situatie wordt omgegaan. De reactie is naar verwachting nog in 2021 klaar.

Planning en vervolg

De reactie wordt begin 2022 in het Omgevingsberaad besproken.

Kosten en capaciteit

Aanpassing van de regelgeving zal plaatsvinden met bestaand budget en bestaande capaciteit.

UP21. Beperking risico's grote containerschepen boven de Waddeneilanden

Van dit initiatief moet nog bepaald worden of het opgenomen wordt in het UP, en vervolgens met welk doel en aanpak. Daarbij spelen een aantal argumenten een rol:

- Het belang en urgentie van een veilige containervaart.
- De (al dan niet) meerwaarde van het initiatief tegen de achtergrond van de huidige inzet van IenW, BZK en Kustwacht om de OVV aanbevelingen op te pakken. De implementatie kan gevolg worden via het Omgevingsberaad.
- De wens vanuit het trilateraal Waddenseaforum om samen met het Omgevingsberaad hierin op te trekken met het oog op de trilaterale Regeringsconferentie in 2022

Initiatieftrekker en betrokkenen

De initiatieftrekker is mede afhankelijk van besluitvorming over opname van dit initiatief in het Uitvoeringsprogramma.

Korte toelichting

Naar aanleiding van de ramp met de MSC ZOE heeft de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OVV) op verzoek van de minister van IenW de risico's van grote containerschepen boven de Waddeneilanden onder verschillende weersomstandigheden onderzocht. Dit onderzoek en het besluit van de minister van IenW over de zuidelijke vaarroute boven de Waddeneilanden hebben verschillende vervolgstappen in gang gezet, onder meer verdere gesprekken in het kader van de IMO en mogelijk vervolgonderzoek.

Recentelijk heeft de OVV een update gegeven van de aanbevelingen uit het rapport "Veilig containertransport ten noorden van de Waddeneilanden. Lessen na het containerverlies van de MSC ZOE". Daarin constateert het OVV dat de minister voor de meeste onderdelen de aanbevelingen opvolgt of heeft opgevolgd. Tegelijk constateert OVV dat de internationale aanpak die nodig is om de risico's van containerverlies beter te beheersen, zeker nog een aantal jaren zal vergen: de meeste acties en initiatieven die in internationaal verband zijn afgesproken, krijgen pas in 2022 of 2023 hun beslag.

Voor een bredere analyse van de mate waarin internationale regelgeving mogelijk is achtergebleven bij de schaalvergroting in de containervaart is hoogstwaarschijnlijk nog meer tijd nodig. De OVV vindt dat de PSSA-status van het Waddengebied voor beschermende maatregelen in IMO-verband nog beperkt is benut.

Beoogd resultaat

Mede afhankelijk van besluitvorming over opname van het initiatief in het Uitvoeringsprogramma

Bijdrage aan doelen van de Agenda

Het initiatief draagt bij aan het volgende doel:

- Overige activiteiten, veranderdoel 3.

Voortgang

De voortgang van de implementatie van de maatregelen staat in de volgende documenten:

- Kabinetsreactie aan de Tweede Kamer over het OVV-rapport (26 november 2020).
- Voortgangsbrief aan de Tweede Kamer over de implementatie van de aanbevelingen van de OVV (26 mei 2021).
- Voortgangsbrief aan de Tweede Kamer met de stand van zaken als voorbereiding op het Commissiedebat Maritiem van 24 november 2021.

Planning en vervolg

Mede afhankelijk van besluitvorming over opname van het initiatief in het Uitvoeringsprogramma

Kosten en capaciteit

Mede afhankelijk van besluitvorming over opname van het initiatief in het Uitvoeringsprogramma.

5 Kennis als basis

De Agenda stipt het al nadrukkelijk aan: we hebben kennis en monitoring hard nodig in het Waddengebied. Dit hoofdstuk gaat over kennis; monitoring komt in hoofdstuk 6 aanbod.

Onafhankelijke en objectieve kennis is nodig om goede discussies te kunnen voeren over de natuurwaarden, de gevolgen van klimaatverandering en zeespiegelstijging op de morfologie, de effecten van gebruik van de Waddenzee op het ecosysteem en de sociaaleconomische ontwikkeling van het Waddengebied. Er is behoefte aan kennis over de manier waarop het Waddengebied zich ontwikkelt en kennis om doeltreffend beleid te formuleren en het doelbereik en de effecten van uitvoering, beheer en gebruik te kunnen evalueren. Ook om de spanning tussen de ecologische ontwikkeling van het Waddengebied en het menselijk medegebruik op te lossen is nieuwe kennis nodig.

5.1. Kennis in de agenda

In het verlengde van de strategieën uit de Agenda werkten we op basis van vier veranderdoelen:

1. Een gezamenlijke kennisagenda opzetten voor beleid, beheer en gebruik.
2. Onderzoek en monitoring gerichter aansturen op basis van de gezamenlijke Kennisagenda.
3. Kennis vergroten om de spanning tussen ecologie en economie te kunnen verlagen.
4. De internationale kennisdeling verbeteren.

In de afgelopen periode hebben de Waddenacademie, de Beheerautoriteit en de betrokken opdrachtgevers van Rijk en provincies al verschillende stappen gezet voor deze doelen. In het verlengde van de verkenning van de kennishuishouding zijn afspraken gemaakt over de positie van de Waddenacademie als kennisregisseur en is een start gemaakt met het opstellen van een integrale Kennisagenda. Het Uitvoeringsprogramma borduurt hierop voort.

5.2. Kennisregisseur

Het BO Waddengebied is opdrachtgever voor een duurzame kennishuishouding. De Waddenacademie is gevraagd om met de betrokken partijen in gezamenlijkheid te komen tot een voorstel omtrent een duurzame inrichting van de kennishuishouding voor het Waddengebied en om zich om te vormen tot een onafhankelijk kennisregisseur (Waddenacademie 2.0). Die rol zal de Waddenacademie met alle betrokken partijen van beleid, beheer en gebruik verder uitwerken (learning by doing). De bestaande wettelijke taken en verantwoordelijkheden blijven ongewijzigd.

5.3. Uitwerking Kennisagenda

De Waddenacademie zal in de rol van kennisregisseur een meerjarige Kennisagenda opstellen met de partijen, zoals aangekondigd in de Agenda. De Agenda, het Uitvoeringsprogramma, het bijbehorende Doelendocument en de trilaterale onderzoeksagenda bieden hier een goede basis voor.

Dit Uitvoeringsprogramma en de initiatieven per deelprogramma leveren input voor de verdere uitbouw van de Kennisagenda voor de jaren 2021-2026.

De onderzoeksvragen gaan over doelstellingen en effecten (worden de doelstellingen van de Agenda gehaald?), inhoud (welke collectieve kennis is nodig voor deze fase van het Uitvoeringsprogramma?) en samenwerking (governance). Denk bij inhoudelijke vragen bijvoorbeeld aan langetermijneffecten van klimaatverandering, zoetwater, verzilting, vitale landbouw, klimaat en veiligheid.

5.4. Scope kennisvragen

De scope van een kennisvraag, de vraagformulering en afspraken over de gewenste kwaliteiten voor het onderzoek komen in overleg met de belanghebbenden tot stand. Vervolgens zoekt de kennisregisseur een passende opdrachtgever voor de onderzoeksvraag. De inzet is dat deze vroegtijdige betrokkenheid tot breder gedeelde kennisresultaten leidt.

5.5 Hier gaan we mee aan de slag

In de periode 2021-2026 werken de partijen aan het volgende initiatief:

UP22. Organisatie kennishuishouding en opstellen Kennisagenda
Het initiatief is erop gericht te komen tot een gezamenlijke kennisagenda, gekoppeld aan vragen over beleid, beheer en gebruik van het Waddengebied.

Onderdeel hiervan is ook het ontwikkelen van kennis over de cumulatie van effecten van het handelen en kennis om de spanning tussen ecologie en economie te verminderen.

Hier zetten we het gesprek over voort

- Betere doorvertaling van de Kennisagenda in onderzoeksprogramma's.

6 Monitoring en voortgang

Dit Uitvoeringsprogramma bevat de initiatieven om de doelen en strategieën uit de Agenda te bereiken. Maar lukt dat ook? Het Evaluatierapport van de Structuurvisie Waddenzee was indertijd kritisch over de monitoring van het doelbereik van de Structuurvisie. Reden om meteen bij de start van het Uitvoeringsprogramma zorgvuldig invulling te geven aan de monitoring van de initiatieven uit het Uitvoeringsprogramma en de bijdrage daarvan aan de geformuleerde doelstellingen. Daarbij werken we met twee veranderdoelen:

1. Monitoringgegevens voor beleid en beheer bundelen, verbeteren en ontsluiten via een gezamenlijke Basismonitoring.
2. De monitoring efficiënter organiseren door de vergunning gestuurde monitoring te benutten voor de Basismonitoring en andersom.

6.1. Drie niveaus van monitoring

We onderscheiden drie soorten monitoring:
- **Doelen**: alle betrokken partijen voeren activiteiten uit om de doelen uit de Agenda te bereiken. In welke mate komen de hoofddoelen en veranderdoelen voor de Waddenzee en het Waddengebied binnen bereik?
- **Voortgang initiatieven:** wat is de voortgang van de verschillende initiatieven uit het Uitvoeringsprogramma? Lukt het om de benodigde inspanningen en bijbehorende resultaten te leveren?
- **Leidende principes voor handelen**: in welke mate voldoet de samenwerking tussen alle betrokkenen en ons handelen aan de principes uit de Agenda?

De drie sporen hangen nauw met elkaar samen. De uitvoering van de initiatieven draagt bij aan de realisatie van de doelen. Daarnaast voeren verschillende partners ook separaat initiatieven uit die daaraan bijdragen. En bovenal: goede samenwerking en handelen volgens de leidende principes brengen het slagen van de Agenda dichterbij. Inzicht in het doelbereik, de voortgang en het handelen maakt het mogelijk de inzet, de prioritering van de initiatieven als de werkwijze bij te sturen. Plan-do-check-act!

De drie soorten monitoring lichten we hierna toe.

6.2. Monitoring doelen

In het Waddengebied vinden veel metingen plaats, waarbij het detailniveau sterk verschilt.
Bijvoorbeeld metingen van soorten en habitats, de effecten van klimaatverandering, aantal overnachtingen op eilanden, energieverbruik, aantallen bedrijven en havenactiviteiten. Het overzicht en de samenhang is de laatste jaren aanzienlijk verbeterd, vooral dankzij de ontwikkeling van de Basismonitoring Wadden en de Waddenbalans.

Sinds 2015 werken de overheden en beheerders in het Waddengebied samen om de monitoring beter op elkaar af te stemmen en toegankelijker te maken. Naast onderzoek en monitoring in opdracht van de overheid, voeren ook initiatiefnemers van projecten of activiteiten monitoring uit.

Het doel van de Basismonitoring Wadden is drieledig
- De beheerders helpen bij de uitvoering van hun taken door inzicht te geven in de toestand en trends.
- De stap te maken van monitoring gericht op. Vergunningverlening en uitvoering van wettelijke taken naar effectieve en efficiënte systeemgerichte monitoring.
- Alle beschikbare Informatie en monitoringgegevens over het Waddengebied toegankelijk maken, om de gebruiker zicht te geven op het volledige Waddensysteem.

De Waddenbalans en de publicatie Wadden in Beeld schetsen een totaalbeeld van de sociaal- culturele, economische en ecologische ontwikkelingen per gemeente in het Waddengebied. Relevante onderwerpen zijn bijvoorbeeld de ontwikkeling van toerisme en recreatie, havens, landbouw(areaal), visserij en de bodem en grondwaterkwaliteit.

De uitwerking van de motie De Groot en Dik-Faber wordt opgepakt in samenhang met de nader concretisering van de hoofddoelstellingen Waddenzee en Waddengebied

6.3. Monitoring voortgang initiatieven

Het Omgevingswet en het BO Waddengebied bespreken jaarlijks de voortgang van de uitvoering van initiatieven uit het Uitvoeringsprogramma. De programmaorganisatie stelt

daarvoor jaarlijks een voortgangsrapportage op.

In 2025 - een jaar voor het einde van de looptijd van dit Uitvoeringsprogramma (2026) - vindt op basis van de voortgangsrapportages en de monitoring van de doelen een eerste evaluatie plaats van de Agenda en het Uitvoeringsprogramma. Deze evaluatie biedt input voor het opstellen van een geactualiseerd Uitvoeringsprogramma voor de periode vanaf 2026.

6.4. Monitoring leidende principes voor handelen

Ook de monitoring van het handelen volgens de leidende principes is onderdeel van de evaluatie in 2025.

Centrale vraag is of de leidende principes voor handelen voldoende gevolgd worden en in welke mate dit bijdraagt aan het bereiken van de doelen in het Waddengebied. Volstaan de leidende principes bij het samen werken aan de uitvoering van de Agenda en Uitvoeringsprogramma, moeten we de principes aanscherpen of aanvullen of expliciet met elkaar in gesprek gaan over de principes om de samenwerking te verbeteren?

6.5. Impactanalyse

In december 2020 heeft de Tweede Kamer de motie-Dijkstra en Geurts[1] aangenomen. De Agenda is op basis daarvan aangepast. Daarmee zijn het belang, de positie en de activiteiten van economische sectoren (denk aan de pootaardappelsector en ook de landbouw en het toerisme in brede zin) onderdeel van de Agenda en grotendeels geborgd. De uitwerking van het deelprogramma Landbouw in het Uitvoeringsprogramma en het Doelendocument is tot stand gekomen in overleg met de betrokken landbouworganisaties.

Naar aanleiding van het tweede dictum van de motie hebben de partijen een methodiek opgesteld voor een impactanalyse. Het doel van de impactanalyse is de effecten op economie en ecologie evenwichtig in beeld te brengen en tegen elkaar af te kunnen wegen. De impactanalyse is een informatie-instrument dat beslissingen ondersteunt maar niet vervangt: bij de uiteindelijke politiek-bestuurlijke afweging spelen ook andere aspecten een rol. Door in een vroegtijdig stadium de (mogelijke) effecten in kaart te brengen, kunnen de economische en ecologische belangen bij de uitvoering van de Agenda geborgd worden.

De vroegtijdige toepassing van het instrument maakt ook duidelijk voor welke aspecten eventueel aanvullend onderzoek nodig is voor de besluitvorming en over welke dilemma’s het gesprek moet plaatsvinden.

Het Omgevingsberaad heeft in het voorjaar van 2021 geadviseerd over de aanpak van de impactanalyse. Het Omgevingsberaad ziet in het Waddengebied genoeg voorbeelden van economische activiteiten waarbij zowel oog is voor de kernwaarden als voor de economische sector. Het Omgevingsberaad erkent dat zo'n aanpak een uitdaging is voor alle partijen, maar het verleden laat zien dat het kan.

Voor de meeste initiatieven uit dit Uitvoeringsprogramma moeten de effecten kaart worden gebracht. In het rapport Methodiek Impactanalyse staan de criteria om te bepalen wanneer dat nodig is. Geen impactanalyse is nodig voor initiatieven die over het (reguliere) beheer gaan of tot de opdracht van de Beheerautoriteit Waddenzee behoren (het stimuleren en faciliteren van de beheerders om te komen tot een Integraal Beheerplan Waddenzee). Voor initiatieven met een ruimtelijke impact wordt als onderdeel van het besluitvormingsproces vaak een maatschappelijke kosten-batenanalyse opgesteld. In dat geval kan de Methodiek Impactanalyse dienen als checklist om te bepalen of de impact op alle relevante aspecten in beeld komt en of bepaalde aspecten ontbreken. In het laatste geval biedt de Methodiek Impactanalyse handvatten om deze aspecten in kaart te brengen. En daarmee kan de impactanalyse bijdragen aan het voldoen aan het eerste dictum van de motie Dijkstra/Geurts.

Het is de bedoeling de methodiek in de komende periode toe te passen in één of twee pilots. De keuze voor de pilots komt tot stand in overleg met de betrokken partijen. Hiermee willen we de methodiek toetsten en waar nodig aanscherpen.

[1] Kamerstuk 2020/21, 35 570 XII, nr. 65

6.6. Initiatieven

In de periode 2021-2026 werken de partijen aan de volgende initiatieven:

UP23. Uitwerken en uitvoeren monitoring en voortgang

We ontwikkelen de monitoring en evaluatie verder en maken daarbij gebruik van bestaande Basismonitoring. Specifiek gaat het om:

- Verkennen hoe de monitoring van de doelen kan worden opgenomen in lopende trajecten.
- Jaarlijks een voortgangsrapportage opstellen.
- In 2023 een mid term review uitvoeren over het handelen volgens de leidende principes uit de Agenda.
- In 2025 een evaluatie van de Agenda uitvoeren en voortgangsrapportage opstellen.

UP24. Verbeteren synergie tussen monitoring bij vergunningverlening en Basismonitoring

We bekijken hoe de Basismonitoring kan bijdragen aan de monitoring voor de vergunningverlening en hoe initiatiefnemers de Basismonitoring beter kunnen benutten.

UP25. Toetsing en toepassing impactanalyse

In het voorjaar van 2022 voeren we 1 à 2 pilots uit om de methodiek Impactanalyse te toetsen en waar nodig aan te scherpen.

7 De organisatie

Bij de uitvoering van de initiatieven uit dit Uitvoeringsprogramma zijn veel partijen betrokken. Het eigenaarschap van de Agenda wordt dan ook door veel partijen gedragen, op basis van zelfbinding: de partijen laten de doelen doorwerken in hun eigen visies en plannen. Dat maakt het Uitvoeringsprogramma sterk. Samenwerken op basis van zelfbinding vraagt wel constante alertheid en een slagvaardige organisatie die:

- De ambities van de Agenda vertaalt naar concrete initiatieven (de UP-initiatieven).
- De besluitvorming voorbereidt over: welke initiatieven pakken we op, welke hebben een zetje nodig en welke kunnen even wachten.
- Het gesprek faciliteert tussen partijen over 'schurende' doelen.
- Nieuwe ontwikkelingen in het Waddengebied signaleert, deelt en bespreekt met partijen en op basis daarvan eventueel nieuwe initiatieven of beleidsaanpassingen voorbereidt.
- De voortgang van de initiatieven monitort en bevordert en de samenhang tussen de initiatieven borgt.

7.1. Sturing op basis van coördinatie

In deze eerste programmaperiode 2021-2026 werken de partijen initiatieven zoals aangedragen in dit UP. Daarbij behouden de bestaande organisaties hun eigen verantwoordelijkheid. De coördinatie verloopt via een kleine flexibele programmaorganisatie. Er is geen centraal georganiseerd programmabudget voor alle initiatieven.

7.2. Klein flexibel programmabureau

De dagelijkse coördinatie van het Uitvoeringsprogramma ligt bij een klein programmabureau. Het programmabureau is verantwoordelijk voor de dagelijkse uitvoering van het programma. Daarbij onderscheiden we de volgende rollen:

1. Een programmacoördinator vanuit het Rijk (Waddencoördinator IenW).
2. Een programmamedewerker/plv. programma-coördinator vanuit de Waddenprovincies.
3. Een afgevaardigde van het Omgevingsberaad namens de belangenorganisaties.
4. Een programmaondersteuner/secretariaat.
5. Een communicatiemedewerker.

De rollen zijn geen volledige functies. Waar en wanneer nodig voor de voortgang, vullen we het team tijdelijk aan met specifieke expertise.

Het programmabureau is verantwoordelijk voor:

- Het signaleren en waar nodig agenderen van de voortgang van initiatieven.
- Het signaleren en waar nodig agenderen van nieuwe ontwikkelingen die van invloed zijn op de realisatie van de Agenda-doelen en het Doelendocument.
- Het signaleren en initiëren van gesprekken tussen partijen over 'schurende' doelen.
- Het organiseren van de voortgangsrapportage en de monitoring en evaluatie.
- De uitvoering van de kennisagenda.
- Het afstemmen met andere organisaties binnen het Waddengebied.
- Het blijvend verbinden en zorgdragen voor goede betrokkenheid van alle partners bij de Agenda en het Uitvoeringsprogramma.
- Het voorbereiden van de bespreking in het BO Waddengebied en het Omgevingsberaad, in samenwerking met het secretariaat.

7.3. Het Regieteam

Het kloppend hart van de Agenda is het Regieteam, voorgezeten door de programmacoördinator. In het Regieteam zitten vertegenwoordigers van de organisaties die de Agenda en/of het Uitvoeringsprogramma hebben onderschreven.
Het Regieteam coördineert het Uitvoeringsprogramma met als doel:

- Samenwerking stimuleren en zo nodig samenhang brengen tussen de initiatieven en deelnemende partijen.
- Elkaar informeren over voortgang, inhoud en proces en mogelijke kansen en belemmeringen bespreken voor de uitvoering, de relatie met andere initiatieven buiten het Uitvoeringsprogramma, etc.
- Het gesprek over 'schurende' onderwerpen initiëren.
- Voorstellen doen voor eventuele nieuwe initiatieven en besluitvorming.

Het Regieteam is ook het ambtelijk 'voorportaal' van het Omgevingsberaad en BO Waddengebied. Hier delen de partijen gevoeligheden en signalen van de achterban, zodat ze elkaar niet verrassen en vroegtijdig oplossingen kunnen zoeken.

Het Regieteam komt in 2021 minimaal eens per maand bijeen en vanaf 2022 eens per zes weken.

De rol van een regieteamlid is:

- Als vooruitgeschoven vertegenwoordiger van de betrokken samenwerkingspartner vroegtijdig meedenken over de relevante vraagstukken voor de Agenda en het Uitvoeringsprogramma.
- Zorgen voor optimale betrokkenheid van de achterbannen van elke organisatie.
- Bepalen of een kwestie opgelost kan worden binnen een (deel)programma of op de tafel van Omgevingsberaad, BO Waddengebied of Beheerautoriteit gebracht moet worden.
- Gevoeligheden bij de achterban vroegtijdig met elkaar delen, om tot een oplossing te komen of op te schalen.
- De voortgang en mogelijke risico's van de uitvoering van initiatieven inbrengen in het Regieteam.

7.4. Accounthouders

In het Regieteam zijn 'accounthouders' benoemd voor de elf deelprogramma's van dit Uitvoeringsprogramma. De accounthouders zijn het eerste aanspreekpunt voor het in beeld brengen van onder meer de voortgang en het doelbereik. Regieteamleden zijn geen 'eigenaar' van afzonderlijke doelen of primair verantwoordelijk voor de voortgang van de initiatieven, maar ze hebben wel zicht op de voortgang en vervullen een verbindende rol tussen het regieteam en de initiatieven.

7.5. Aansluiten bij de governance van het Waddengebied

De Agenda en het Uitvoeringsprogramma sluiten aan bij de governance van het Waddengebied zoals die sinds 2020 bestaat:

- Het Bestuurlijk Overleg (BO) Waddengebied is formeel opdrachtgever voor de Agenda en het Uitvoeringsprogramma. Het BO Waddengebied richt zich op strategische besluitvorming over het beleid voor het Waddengebied. In het BO Waddengebied zijn het Rijk, de drie Waddenprovincies, kust- en eilandgemeenten en waterschappen op bestuurlijk niveau vertegenwoordigd, plus de voorzitter van het Omgevingsberaad. Het BO Waddengebied stelt uiteindelijk het Uitvoeringsprogramma vast.
- Het Omgevingsberaad is het adviesorgaan, waarin vertegenwoordigers van gebruikers, maatschappelijke organisaties en de Waddenacademie meedenken en werken aan de doelstellingen van de Agenda. Het Omgevingsberaad heeft hierin een actieve adviserende rol. De secretaris van het Omgevingsberaad is betrokken bij het Regieteam. De secretaris toetst of het Uitvoeringsprogramma en discussies in het Regieteam voldoende voldragen zijn voor bespreking in het Omgevingsberaad en adviseert over het proces.
- De Beheerautoriteit stimuleert en faciliteert de beheerders van de Waddenzee om een Integraal Beheerplan (IBP) Waddenzee te ontwikkelen en uit te voeren. De Beheerautoriteit heeft als doel de samenhang tussen het natuur-, vis- en waterbeheer te bevorderen en daarmee de natuurkwaliteit te verbeteren. Nauwe afstemming met de Beheerautoriteit is nodig om afspraken te maken over de aanpak van initiatieven die te maken hebben met beheer.

7.6. Opdrachtgeverschap

De verantwoordelijk directeur van het ministerie van IenW is gedelegeerd opdrachtgever namens alle deelnemende partijen in het BO Waddengebied. Dit doet de directeur waar nodig in nauw overleg met de leden van het MT Wadden.

8 Communicatie

De Agenda en het Uitvoeringsprogramma zijn nieuw. De partners hebben hun commitment uitgesproken om samen te werken aan het bereiken van de doelen. Daarnaast betrekken ze bij de uitvoering van de initiatieven andere partijen. Dat vraagt om goede communicatie.

Elke partner of groep van samenwerkende partners die aan de initiatieven uit het Uitvoeringsprogramma werkt, heeft een eigen verantwoordelijkheid voor de communicatie en de communicatiestijl, uitingen en -planning. Dit blijft zo.

De communicatie over het Uitvoeringsprogramma richt zich vooral op:

- De dialoog faciliteren tussen partijen (vertegenwoordigers van de verschillende groeperingen).
- Overzicht bieden van de initiatieven en de samenhang daartussen.
- Eenduidige boodschap uitdragen over alles wat met het Uitvoeringsprogramma te maken heeft.

We communiceren met de volgende centrale doelstelling:

'Zorgvuldige en inspirerende communicatie zorgt voor bekendheid van de Agenda en het Uitvoeringprogramma, voor betrokkenheid, voor begrip, draagvlak en enthousiasme voor de initiatieven en voor inzicht in de samenhang en voortgang.'

8.1. Communicatie door programma en partijen

Gebruikers, natuurorganisaties en overheden hebben elkaar nodig om de doelen van de Agenda te realiseren. Partijen moeten met elkaar in gesprek komen en blijven over initiatieven, nieuw te zetten stappen, bereikte resultaten en ook over 'schurende' doelen. Alleen zo kan de gezamenlijke Agenda op betrokkenheid en draagvlak bij alle partijen blijven rekenen, ook al is men het niet over alles eens.

Belangrijk doel van de communicatie over het Uitvoeringsprogramma is dan ook om die dialoog tussen partijen te ondersteunen en te bevorderen. Dit kan door informatie te bieden, ervaringen uit te wisselen ('feedback') en partijen en belanghebbenden bij elkaar te brengen.

De programmaorganisatie is verantwoordelijk voor de communicatie over het programma als totaal. De afzonderlijke partners zijn verantwoordelijk voor het organiseren van de communicatie van hun activiteiten binnen hun organisatie of netwerk. De communicatie op centraal en decentraal niveau is complementair: deze activiteiten vullen elkaar aan en versterken elkaar.

8.2. Communicatieaanpak

De communicatieaanpak kent vier pijlers:

1. Bekendheid geven aan de Agenda en het Uitvoeringsprogramma (informeren).
2. Werken aan draagvlak (niet alleen zenden, maar ook zorgen voor begrip voor elkaars doelen).
3. Inspiratie bieden voor initiatieven en het verbinden van initiatieven.
4. (Tussentijdse) resultaten tonen en uitdragen.

Bekendheid geven

Om partijen bij het proces te betrekken en te inspireren, is het van belang dat ze een duidelijk beeld hebben van het Uitvoeringsprogramma: ze moeten weten wat in de Agenda staat, waar het Uitvoeringsprogramma over gaat en welke kansen het programma biedt voor eigen initiatieven.

De Agenda en het Uitvoeringsprogramma moeten gaan 'leven' bij de betrokken partijen en belanghebbenden. Daar is meer voor nodig dan een papieren Agenda of een organisatie. In de communicatie over het Uitvoeringsprogramma zetten we in de beginfase van het programma vol in op de mensen en organisaties achter de Agenda. Wie tekenden de instemmingsverklaring en waarom? Wie niet, waarom en hoe zijn we daar rond het programma mee omgegaan. Wie zijn nu betrokken? Wie werken aan de initiatieven? Wie zijn enthousiast en wie zijn kritisch en waarom?

Deelnemers uit het Regieteam, het BO Waddengebied, het Omgevingsberaad, de Beheerautoriteit en de Waddenacademie spelen hier een actieve rol in. Als deze betrokkenen aangeven hoe hun eigen activiteiten samenhangen met de doelstellingen van de Agenda en de activiteiten uit het Uitvoeringsprogramma, gaat het Uitvoeringsprogramma ook leven.

Werken aan draagvlak

Bij de totstandkoming van dit Uitvoeringsprogramma hebben de partijen gesproken over de doelen van de Agenda en het Uitvoeringsprogramma, eerst in het Regieteam en daarna ieder Regieteamlid met zijn of haar achterban. Dit soort gesprekken zijn noodzakelijk om elkaars doelen en achterliggende belangen te kunnen begrijpen.
Voor dit soort gesprekken is goede en actuele informatie nodig. De programmaorganisatie zal actief inzetten op het bieden van juiste informatie en alle betrokkenen aanspreken op het onderbouwen van meningen met feiten. In de communicatie ligt daarom in eerste instantie de nadruk op luisteren en informeren. Het programmabureau ontwikkelt zich tot een informatieloket voor de activiteiten die zich binnen de scope van dit programma afspelen.

Inspiratie krijgen en verbinden van initiatieven

De initiatieven maken het programma. Elke partij kan op een geëigend moment gezicht geven aan een initiatief. Daarbij is het belangrijk de samenhang met andere initiatieven en de doelen van de Agenda en het Uitvoeringsprogramma te leggen, onder het motto ‘goed voor mij, goed voor jou, beter voor ons samen’. De partnerorganisaties spreken af zichzelf en elkaar hierin te stimuleren. Dat kan door gesprekken te voeren, te luisteren, samen te ontwikkelen, inzicht te bieden, kennis te maken, ervaringen op te doen en uit te wisselen. Dat doen partijen zelf in onderlinge contacten, maar het programmabureau zal het uitwisselen ook organiseren, in samenhang met de belangrijke mijlpalen in het proces.

Een eerste mijlpaal is de vaststelling van het Uitvoeringsprogramma 1.0 in de zomer van 2022. Deze bijeenkomst zal in het teken staan van inspiratie, verrassende samenwerkingsverbanden en leren door doen. Het programmabureau en het Regieteam werken de communicatie over andere mijlpalen uit in een dynamische activiteitenkalender.

Tonen en uitdragen van (tussentijdse) resultaten

Het programmabureau daagt de trekkers uit om over resultaten van de initiatieven te communiceren en de verbinding te legen met de gezamenlijke doelen van het Uitvoeringsprogramma.

8.3. Initiatieven

In de periode 2021-2026 werken de partijen aan het volgende initiatief:

UP26. Opstellen en uitvoeren Communicatieplan
We stellen een Communicatieplan op en voeren het uit.

9 Financiering

Voor de financiering van het Uitvoeringsprogramma maken we onderscheid in de kosten voor:
- De uitvoering van UP-initiatieven
- Het programmabureau.
- De inzet in het Regieteam.
- Programmakosten voor ondersteuning en facilitering.

9.1. De UP-initiatieven

Voor het Uitvoeringsprogramma 2021-2026 is geen apart budget beschikbaar gesteld voor de financiering van de initiatieven uit het Uitvoeringsprogramma (UP-initiatieven). De partijen moeten zich inspannen om hun gemeenschappelijke initiatieven mogelijk te maken. Het kan hier gaan om verkenning, voorbereiding en ook om de daadwerkelijke uitvoering van initiatieven. Hiervoor zijn diverse bronnen denkbaar en soms ook al gevonden. Het Waddenfonds/IKW is betrokken bij de ontwikkeling van het Uitvoeringsprogramma en onderzoekt aan welke initiatieven men kan bijdragen.

9.2. Programmabureau

De financiering van het kleine, flexibele programmabureau betreft de personele kosten en overige kosten voor het programmasecretariaat, zoals voor vergaderlocaties en communicatie.

De personele inzet voor het programmabureau betreft in voor periode 2021-2026:
- De programmacoördinator van het ministerie van IenW (0,4 fte).
- De plv. programmacoördinator van de provincies (0,4 fte).
- Een programmamedewerker namens de stakeholders/OBW (0,4 fte).
- Programma- en secretariële ondersteuning door IenW (0,4 fte).
- Inzet voor communicatie (PM).

Deze personele inzet wordt geleverd en bekostigd door de genoemde organisaties.

9.3. Regieteamleden en accounthouders

Elke organisatie vergoedt de inzet van zijn eigen vertegenwoordiger in het Regieteam. De geschatte inzet in het Regieteam is 4 dagen per maand per deelnemer.

Inclusief eventueel accounthouderschap van deelprogramma's is dit 6 tot 8 dagen per maand. Meerdere partijen hebben aangegeven dat een dergelijke inzet, zeker als accounthouder, voor hun niet haalbaar is.

9.4. Programmakosten

Het programmabureau heeft middelen nodig voor het opstellen van plandocumenten, voortgangs-rapportages, evaluatie, communicatiemiddelen en locatiekosten. Ook is budget nodig voor de extra inzet van accounthouders en wellicht (beperkte) middelen om nieuwe initiatieven te helpen opstarten en korte verkenningen uit te laten voeren. Over de omvang van het programmabudget, alsmede de verdeling van de bijdrage vindt nader overleg en besluitvorming plaats met de betrokken partijen.

9.5. Bronnen voor investeringen in het Waddengebied

Investeringen in het Waddengebied moeten bijdragen aan de doelen van de Agenda. Het Rijk, de Waddenprovincies, de gemeenten en de waterschappen investeren gezamenlijk in het Waddengebied en blijven dat de komende jaren doen. Belangrijke financieringsstromen zijn het Waddenfonds, de Regiodeals en het IKW. Binnen deze bestaande regelingen spannen partijen zich in om de strategieën uit de Agenda te realiseren. Ook benutten ze de kansen om koppelingen te leggen met andere investeringsprogramma's, zoals het HWBP, PAGW, en infrastructuurprogramma's. Hiervoor is het van belang goed zicht hebben op de belangrijkste financieringsprogramma's in de periode 2021-2026.

Slim bundelen van bestaande financieringsprogramma's en inzet uit eigen begrotingen is nodig.

Daarnaast overleggen diverse partijen momenteel om zich gezamenlijke in te zetten voor een gebieds- of kustfonds vanaf 2027, in het verlengde van het Waddenfonds, onder meer gericht op een solide basis voor toekomstige opgaven. Dit initiatief vindt op dit moment plaats buiten de scope van dit Uitvoeringsprogramma.

Tot slot vindt in het Uitvoeringsprogramma onderzoek plaats naar de mogelijkheden om Europese gelden in het kader van de Sustainable Development Goals te benutten, aangezien veel initiatieven uit dit Uitvoeringsprogramma daaraan bijdragen.

10 Planning

Later in te vullen

11 Tot slot

Het bereiken van de doelen van de Agenda en het Uitvoeringsprogramma vraagt van alle partijen een forse inspanning. Daar zijn we samen verantwoordelijk voor. In dit Uitvoeringsprogramma staan de initiatieven waar we samen mee aan de slag gaan om de doelen dichterbij te brengen.

De Agenda is een zelfbindend beleidskader. Dat betekent dat de betrokken partijen de doelen laten doorwerken in hun landelijke, regionale en lokale visies en plannen. Dat gebeurt onder meer in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), het NWP, de omgevingsvisies van provincies en gemeenten, de 'blauwe' omgevingsvisies van waterschappen en verordeningen.

UP27. Doorvertaling Agenda in beleid, beheer, regelgeving en uitvoering
Onderdeel van het Uitvoeringsprogramma 2021-2026 is dat alle organisaties nagaan hoe ze de doelen laten doorwerken in hun beleid en beheer en samen het overzicht in beeld brengen.

De Agenda heeft een looptijd van tien jaar. Vijf jaar na vaststelling vindt een evaluatie plaats. Dit Uitvoeringsprogramma heeft een looptijd tot en met 2026. Aan het eind van deze programmaperiode (2025) evalueren we de voortgang van het Uitvoeringsprogramma en brengen we in beeld in hoeverre we de doelen voor de Waddenzee en het Waddengebied dichterbij brengen. Op basis daarvan stellen we in 2026 een nieuw Uitvoeringsprogramma op.

De Agenda is een zelfbindend beleidskader. Dat betekent dat de betrokken partijen de doelen laten doorwerken in hun landelijke, regionale en lokale visies en plannen. Dat gebeurt onder meer in de Nationale Omgevingsvisie (NOVI), het NWP, de omgevingsvisies van provincies en gemeenten, de 'blauwe' omgevingsvisies van waterschappen en verordeningen.

Borging
De gezamenlijke partijen werken in de periode 2021-2026 aan de UP-initiatieven zoals in de hierna volgende tabel nog kort staan opgesomd. Bovendien, zo is afgesproken, wordt ook het andere werk van de partijen steeds in het licht geplaatst van wat er in de agenda is afgesproken. Last but not least is afgesproken om in de UP planperiode verder te praten over onderwerpen waar de gezamenlijke koers nog schuurt. Op deze manier is de borging van de agenda 2050 via drie lijnen vormgegeven.

UP28. Evaluatie planperiode en ontwikkeling nieuw Uitvoeringsprogramma voor de volgende tranche

	Samenvattend: de UP-initiatieven 2021-2026
Natuur van Wereldklasse	1. Handelen vanuit ecologische principes
	2. Natuurbeheer, -herstel en -ontwikkeling
	3. Programma ED2050, 2e tranche 2021-2026
Landschap en cultureel erfgoed	4. Inrichting Waddenatelier
	5. Uitwerking kernwaarden Waddengebied
Bereikbaarheid	6. Duurzame mobiliteit Waddengebied
	7. Vervolgonderzoek bereikbaarheid Ameland 2030
Klimaatverandering	8. Onderzoek ecologische effecten klimaatverandering
	9. Integrale aanpak kustzone
	10. Ontwikkeling Kop van Noord-Holland (“Waddenbaai”)
Energietransitie	11. Mogelijkheid energietransitie Waddengebied
Leefbaarheid	12. Programma Brede welvaart Waddeneilanden
Recreatie en toerisme	13. Programma Versterking recreatie en toerisme langs de Waddenkust
	14. Integrale maritieme ontwikkeling havenplaatsen
Havens	15. Ecoport innovatieprogramma verduurzaming havens
	16. Green shipping
	17. Tijdelijke parkeerfaciliteit offshore installaties
Landbouw	18. Ontwikkeling zoetwaterstrategie voor de landbouw in het Waddengebied
Visserij	19. Waddenzee Visserij Platform
Overig activiteiten	20. Beleidsregels voor drones in het Waddengebied
	21. Beperking risico’s grote containerschepen boven Waddeneilanden
Kennis, monitoring en voortgang	22. Organisatie kennishuishouding en opstellen Kennisagenda
	23. Uitwerken en uitvoering monitoring en voortgang verbeteren
	24. Verbeteren synergie monitoring bij vergunningverlening en Basismonitoring
	25. Toetsing en toepassing impactanalyse
Communicatie	26. Opstellen en uitvoeren Communicatieplan
Tot slot	27. Doorvertaling gebiedsagenda in beleid, beheer, regelgeving en uitvoering
	28. Evaluatie en ontwikkeling nieuw Uitvoeringsprogramma

Verklarende Woordenlijst

Beheerautoriteit	Beheerautoriteit Waddenzee
BO Waddengebied	Bestuurlijk Overleg Waddengebied
DIM	Doelen inspanningen Matrix, of programmering tabel
DIN	Doelen-Inspanningen Netwerk
ED2050	Programma Eems-Dollard 2050
Veranderdoel	betER, meER, mindER, duurzamER, biodiversER, etc.
IBP Waddenzee	Integraal Beheerplan Waddenzee
IKW	Investeringskader Waddengebied
IMO	Internationale Maritieme Organisatie
NWP	Nationaal Water Programma 2022-2027
PAGW	Programmatische Aanpak Grote Wateren
PRW	Programma naar een Rijke Waddenzee
RES	Regionale Energie Strategie
SMART doel	Concretisering van het ER doel: wat moet er precies (Specifiek, Meetbaar Acceptabel, Realistisch en Tijdsgebonden) bereikt worden
Uitvoeringsprogramma / UP	Uitvoeringsprogramma Waddengebied 2021-2026
VAWOZ	Verkenning Aanlanding Windenergie op Zee